

РЫГОР
ШЫРМА

РЫГОР ШЫРМА

РЫГОР ШЫРМА

Аўтар-складальнік В. Дз. Ліцвінка

Мінск «Беларусь» 1990

ЯГО ЖЫЦЦЁ СТАЛА ПЕСНЯЙ

*Відовішча жыцця вялікага
чалавека заўсёды ёсць цудоўнае
відовішча: яно ўзвышае душу,
мрыць з жыццём,
пабуджае да дзеяння.*

В. Вялінскі

Услухоўваюся ў шматлікія запісы на магнітафонных стужках, на якіх шчаслівы лёс наканавы запісаць такі характэрны, захаваўшы асаблівасці гаворкі родных пружанскіх мясцін, голас Рыгора Раманавіча Шырмы. Гаварыў ён няспешна, але выразна, удумліва, заўсёды цікава і вобразна. Абураючыся некаваліфікаваным кіраўніцтвам культуры, жартавы: «Калі рымскаму імператару не хапіла члена сената, дык ён увёў туды каня». Пры гэтым ён часта ўспамінаў ленінскія словы, што лягчэй забраць зямлю і фабрыкі ў памешчыкаў і капіталаістаў, чым вызваліцца ад гнуса, машкары, камарылі, якія ліпнуць да культуры.

Ужо ад знешняга, у нечым блізкага да шаўчэнкаўскага, вобліку Шырмы з яго горда прыўзнятай галавой, прыгожымі, чорнымі ў маладосці і пасярэбранымі з гадамі вусамі і бародкай веяла народнай жыццёвай мудрасцю, сапраўднай інтэлігентнасцю. Мяккія рысы твару, праніклівы позірк добрых шэрых вачэй з-пад навіслівых бровей... Ён быў скіраваны на вас то з добрай усмешкай, то з глыбокай развагай, а бывала, і з хітрынкай або іроніяй, але заўсёды з сапраўднай зацікаўленасцю. Нейкі своеасаблівы, палымяны бляск з'яўляўся ў яго вачах, калі ён пачынаў гаварыць з палемічным жарам аб галоўным прадмеце свайго жыцця – беларускай народнай песні. Многа, часта агрэсіўных, вульгарных, наскокаў вытрымаў на сваім складаным жыццёвым шляху гэты сапраўдны дэмакрат з народных нізоў, але ні разу не здрадзіў мэце свайго жыцця: «Нашу простую сялянчак, беларускую народную песню, вывесці ў людзі і зрабіць дамай высокага культурнага свету». Гэты поўны вялікай сяноўняй любові жыццёвы подзвіг у імя мастацтва свайго народа ён выканаў да канца.

Захапленне роднай песняй пачалося ў раннім дзяцінстве. У вялікай патрыярхальнай сям'і Шырмы ў вёсцы Шакуны на Пружаншчыне, дзе ён нарадзіўся ў студзені 1892 года, спевакамі былі ўсе, пачынаючы з бондара дзеда Васіля па мянушцы Майстровіч. Добра спявалі дзянна Ганна Іванаўна Шырма, яе дачка Алеся. Лепшыя калыханкі хлопчык пачуў ад маці Тэадоры Дзям'янаўны. Таленавітым выканаўцам быў бацька Раман Васільевіч, які двойчы прызываўся ў царскую армію і многа знаў казачкіх, рэкруцкіх і салдацкіх песень.

Але першай песенніцай была бацькава сястра Захвея Васільеўна Хвораст. Акрамя такіх выдатных народных песень, як восенская «Ой, не вылятай, сіва зязюлька», Шыр-

ма запісаў ад яе радзінны і вясельны абрады. Апошні ён называў «народнай операй, дзе жыццёвы драматызм пераплятаецца з вясёлым гумарам, песня з дыялогамі, а музыка і танцы дапаўняюць і ўпрыгожваюць гэта цудоўнае народнае прадстаўленне, якое заўсёды мае шчаслівы канец». Аб багаці пазычнай душы цёткі Захвеі ён пісаў у 1941 годзе ў артыкуле «Выдатная песенніца з народа».

Рыгор Раманавіч часта ўспамінаў, як яго глыбока кранулі словы Аляксандра Фадзеева. Безнадзейна хворы пісьменнік, вялікі аматар харавых спеваў, у 1955 годзе праслухаў па радыё канцэрт Дзяржаўнай капэлы БССР з Калоннага зала Дома Саюзаў і напісаў кіраўніку калектыву Р. Шырме: «А вы самі знаеце, як гэта дзейнічае на душу, калі ў незвычайна майстэрскім, праніклівым выкананні пачуеш тое (або роднаснае), што спявала табе маці ў дзяцінстве».

Першым, хто дапамог Шырме адчуць прыгажосць харавых спеваў, быў хатні настаўнік у Шакунах, былы семінарыст Салук. Любоў да песні ўзрасла ў час вучобы ў Пружанскім гарадскім вучылішчы. Таленавіты хлопчык ужо праз год стаў лепшым вучнем, іграў на струнных інструментах і ўдзельнічаў у аркестры і хоры вучылішча.

Моцна ўразіла юнака тое, што ў хоры не спявалі беларускіх песень. Яшчэ большее абурэнне вызывалі шавіністычныя наскокі на родныя песні, калі іх называлі перакручанымі рускімі ці ўкраінскімі або ўвогуле адмаўлялі іх мастацкую каштоўнасць.

Цягу Р. Шырмы да народнай пазіі заўважыў настаўнік літаратуры Манцэвіч. Ён і параіў яму запісаць песні. Спачатку гэта былі запісы ад Ганны Дудзейка, у якой квартараваў юнак, ад сваіх шматлікіх родзічаў, запісы з ваколіц Белавежы, а пазней адусюль, дзе прыходзілася бываць.

У час навучання на двухгадовых Свянцянскіх настаўніцкіх курсах у 1911–1912 гадах Шырма праходзіць сальфеджыю, вучыцца іграць на скрыпцы, арганізуе настаўніцкі хор. Адначасова ён спрабуе запісаць мелодыі. Больш плённа гэта работа прадоўжылася ў Седлецкім настаўніцкім інстытуце. Не забываў ён аб роднай песні і тады, калі разам з інстытутам у пачатку першай сусветнай вайны апынуўся ў Яраслаўлі. На фотаздымку тых часоў мы бачым Шырму членам этнаграфічнай камісіі Рускага геаграфічнага таварыства. Грошы ад канцэртаў перадаваліся дзецям бежанцаў-беларусаў. Праўда, яго глыбока

абразіла тое, што для гэтых канцэртаў ён не змог знайсці ніводнай апрацоўкі беларускай народнай песні. Можа, з тых пор ён і пакляўся запоўніць гэту пустку ў нацыянальнай культуры і, як пабачым ніжэй, зрабіў гэта.

Адразу пасля рэвалюцыі па накіраванню Беларускага нацыянальнага камісарыята Р. Р. Шырма едзе арганізоўваць школу ў вёсцы Навагольскай Новахапёрскага павета Варонежскай губерні. Тут многабокова раскрыўся талент Шырмы-ледагога. «Светам свайго юнацтва» назваў яго былы навагольскі вучань, цяпер рускі пісьменнік, аўтар аповесці «Белы Бім Чорнае Вуха» Гаўрыла Траяпольскі. Адночы ён сказаў: «Наўрад ці стаў бы я пісьменнікам, калі б не сустрэў у жыцці Рыгора Раманавіча». На другім годзе існавання школы Шырму прызвалі ў Чырвоную Армію. Але калектыў вучняў напісаў пісьмо Н. К. Крупскай, і неўзабаве школьнікі зноў былі разам са сзаім любімым настаўнікам.

Самымі цяжкімі ў жыцці Шырмы былі 1922 – 1925 гады, калі ён вярнуўся на радзіму ў Заходнюю Беларусь. «Ніякіх беларусаў няма, – гаварылі там польскія шавіністы, – гэта выдумка мінскіх бальшавікоў». Калі Шырма адмовіўся запісацца палякам, яму забаранілі займацца настаўніцкай працай. І ў такіх умовах ён кліча на падмогу «самую моцную зброю – родную песню». Ён арганізуе ў Пружанах хор, запісвае народныя песні і заахвочвае да гэтай працы здольных людзей, наладжвае канцэрты, пераносіць на заходнебеларускую глебу «Беларускія вечарынікі». Каб паліцыя не магла іх забараніць, яны праводзіліся пад выглядам «Вечароў славянскай песні», а ў праграму ўключаліся і польскія народныя песні. Хутка выступленні хора і імя яго кіраўніка становяцца вядомымі ў Заходняй Беларусі.

Паваротным для Шырмы стаў канцэрт у Пружанах, на якім прысутнічаў правадыр стотысячная Грамады – рэвалюцыйна-дэмакратычнай арганізацыі ў Заходняй Беларусі – Браніслаў Тарашкевіч. Пазнаёміўшыся з фальклорнымі запісамі збіральніка, сам вядомы філолаг, Б. Тарашкевіч убачыў у Шырме чалавека, здольнага ўзначаліць культурна-асветную працу, якая ва ўмовах Заходняй Беларусі набыла характэр вострай сацыяльнай барацьбы.

У 1925 годзе Шырма пераязджае ў Вільню, працуе ў сакратарыяце Грамады, выхаваннем у інтэрнаце для хлопчыкаў Віленскай беларускай гімназіі, выкладае тут спеў і арганізуе хор. Будучы паплечнік і найбольш паслядоўны вучань Шырмы, арганізатар Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР, які носіць цяпер яго імя, Г. І. Цітовіч напіша: «1926 год... Мая першая віленская восень. Бязмэтна блукаю па квадраце сціснутага манастырскімі сценамі двара (Базыльянскага манастыра – В. Л.). І раптам з нападчыненага акна палілася беларуская народная песня, за ёю другая, трэцяя. Чымсьці родным, бліzkім дыхнула

на мяне. «Сасна!» Ды гэтую ж песню і ў нас спяваюць... Але тут прыгажэй! «Перапёлчак» я ўжо слухаю ў зале, захаваўшыся ў далёкім вугалку, – таму што перад хорам строгі рэгент... Закончылася гэта генеральная рэпетыцыя, і куды дзелася сур'ёзнасць кіраўніка. Ён стаіць цяпер з дабрадушнай усмешкай у акружэнні моладзі, а тую дзяўчыну, што запявала «Зязюльку», па-бацькоўску нават па галоўцы паглядзіў. Ад выхадзячых я даведаўся, што гэты рэгент – Шырма, беларускі пясняр. Сказалі гэта, ды яшчэ на мяне насмешліва: маўляў, хто ты такі, што Шырмы не знаеш!»

Хутка хор гімназіі стаў наладжваць цікавыя «Вечары славянскай песні» у Вільні. Значна абагацілася беларуская частка праграмы, калі ў калектыў прыйшоў таленавіты вучань М. Рымскага-Корсакава і А. Глазунова кампазітар і акампаніятар, ураджэнец Магілёўшчыны Канстанцін Галкоўскі. «Вечары...» сталі глебай інтэрнацыянальнага аб'яднання нацыянальных меншасцяў і прагрэсіўнай польскай інтэлігенцыі, сродкам барацьбы з палітыкай паланізацыі заходнебеларускіх земляў. Імі, шматлікімі публіцыстычнымі выступленнямі ў друку патрыёт паказваў прыклад паважных адносін да другіх народаў.

Каб захаваць Шырму для культурна-асветнай легальнай працы (па Рыжскаму дагавору Польшча абавязалася захаваць культурную аўтаномію нацыянальных меншасцяў), Б. Тарашкевіч рэкамендаваў яму не ўступаць афіцыйна ні ў Грамаду, ні ў КПЗБ. З 1927 года Шырма ўзначаліў і быў найбольш прагрэсіўным кіраўніком забароненай ў 1936 годзе народна-дэмакратычнай арганізацыі Таварыства беларускай школы – галоўнай апоры КПЗБ у масах. За гэты час сакратар Галоўнай управы ТБШ Р. Шырма аб'ехаў заходнюю частку Беларусі. Ён усюды наладжваў гурткі ТБШ і хоры, школы з беларускай мовай навучання, дапамагаў паставіць спектаклі.

Усюды, дзе б ні быў Шырма, ён не забываў запісваць народныя песні, для чаго нястомна адшукваў таленавітых спевакоў. Частку песень ён перакладаў на бліzkі да чалавеча голасу інструмент – скрыпку, якой добра валодаў. Шырма не спыняўся толькі на запісе народных песень, а шукаў кампазітараў, якія б апрацавалі іх. Не маючы магчымасці звярнуцца да музыкантаў Савецкай Беларусі, ён знайшоў выдатных майстроў – рускага кампазітара А. Грачанінава ў Парыжы і ўкраінскіх А. Кошыца і М. Гайваронскага ў Нью-Йорку. Атрыманыя ад іх і К. Галкоўскага апрацоўкі адразу правяраліся ў хорах гімназіі ў другой палавіне 20-х і Беларускага саюза студэнтаў у 30-я гады. Апошні хор, калі з ім стаў выступаць выдатны саліст-інтэрпрэтатар родных песень Міхась Забэйда-Суміцкі, стаў выдатнай мастацкай з'явай у Заходняй Беларусі. Вытрымаўшыя праверку практыкай лепшыя апрацоўкі народных песень склалі зборнікі «Беларускія народныя песні» (1929) і «Наша песня» (1938).

У заходнебеларускі перыяд Р. Шырма ўдзельнічаў ў дзесятках з'ездаў ТБШГ пастаянна змагаўся за стварэнне роднай школы для беларускіх дзяцей, прачытаў сотні лекцый аб беларускай культуры, выступіў са шматлікімі канцэртамі, ён быў выдаўцом папулярнага ў Заходняй Беларусі паэта Міхася Васілька, прапагандаваў творчасць сваіх вучняў гімназіі Алеся Салагуба і Валянціна Таўлая, захаваў творчую спадчыну таленавітага паэта-самавучкі Сяргея Крыўца. Рыгор Раманавіч першым разглядзеў магутны талент удзельніка нацыянальна-вызваленчага руху Максіма Танка, адклаў выданне сваіх фальклорных запісаў і на ахвяраваныя грошы выдаў першы «пабіты шматкроп'ямі» і адразу ж канфіскаваны зборнік паэта «На этапах».

Вялікая папулярнасць Р. Р. Шырмы яшчэ ў сярэдзіне 20-х гадоў непакоіла польскую санацыю. Спачатку яна дабілася звальнення яго з гімназіі «за наладжванне камсамольскіх ячэек», тройчы арганізавала судовыя працэсы ў першай палавіне 30-х гадоў, спрабавала спакусіць «цёплым месцам» за згоду выйсці з кіраўніцтва ТБШ. Адноўчы віленскі ваявода нават прапанаваў Шырма прадаць фальклорныя запісы, каб перакласці іх і выдаць як польскія, на што збіральнік гнеўна адказаў: «Каб перакласці народныя песні, трэба геній Адама Міцкевіча, а так як у вас яго няма, то гэта будзе тое самае, што абліць гэты белы абрус атрамантам!» У адказ на абвінавачванні ў «камунізаванні ТБШ» Шырма смела заявіў на працэсе 1933 года: «За вашымі пышнымі судзейскімі тогамі я бачу свае паляшшчкія святкі, дзеля асветы якіх мы працуем, і з гэтага кірунку нас не саб'е ніхто і ніколі». Ад бяссілля паліцыя пайшла нават на правакацыю: выпусціла фальшыўку, што Шырма з'яўляецца агентам дэфензівы. Але прагрэсіўная грамадскасць, КПЗБ не паддалася на яе. Пачаліся судовыя акцыі, праследаванні, якія цягнуліся да прыходу Чырвонай Арміі.

Новыя творчыя гарызонты адкрыла перад вядомым майстрам харавога спеву вызваленне Заходняй Беларусі. Ужо 1 лістапада 1939 года ён атрымаў мандат на стварэнне прафесійнага калектыву. Шырма збірае вакол сябе таленавітых спевакоў, у тым ліку і многіх былых удзельнікаў віленскіх хораў, і пачынае мэтанакіраваную працу з імі ў Беластоку. У канцы 1940 года Беларусіі ансамбль песні і танца пад кіраўніцтвам Шырмы з вялікім поспехам выступав у Мінску, а ў маі 1941 года – на Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве. Слухачы пачулі беларускія народныя песні «А ў полі вярба», «Ці ня быстрая рэчка», «Ой, у садочку цвіла лілея», «Там, за садамі», «Ой, вышла маці» і інш.

«Чароўнасць беларускай народнай песні даносіць да слухачоў ансамбль песні і танца пад кіраўніцтвам Р. Р. Шырмы, які на днях прыехаў у Маскву, – пісала «Правда» 6 чэрвеня 1941 года. – Арганізацыя ансамбля з'явілася пачаткам велізарнай пра-

цы па збіранню беларускага фальклору... Цяпер ансамбль выехаў у гастрольную паездку па гарадах Савецкага Саюза. Яго чакае немалы шлях – ад Урала і Калініна да Ташкента».

Вайна застала калектыв у Арле. У цяжкі для нашага народа час артысты выступілі з тысячамі канцэртаў. Шырма запомніліся словы палітрука перад адным канцэртам на перадае ой: «Страляць нас не вучыце – самі умеем. А вы дайце нам душу народную, заспявайце беларускія, рускія, украінскія песні». З незвычайным уздымам гучалі гэтыя песні побач з гарачымі руінамі Мінска на беразе Свіслачы ў дзень партызанскага парада, прысвечанага вызваленню горада.

Пасля вайны перайменаваны ў Дзяржаўны хор БССР калектыв плённа працуе ў Гродне. Тут у 1951 годзе кіраўніку прыйшлося ў чарговы раз абараняць сваю мастацкую пазіцыю. З вульгарна-сацыялагічных меркаванняў у артыкулах «Аб рэпертуары Беларускага дзяржаўнага хору» («Советская Белоруссия», 19 жніўня 1951 г.) і «Канцэрты Дзяржаўнага хору» («Літаратура і мастацтва», 11 красавіка 1952 г.) архаікай называліся такія выдатныя ўзоры песеннай класкі, як «А ў полі вярба, нахілёная», «Камары гудуць», «Ой, загуду, загуду». Маладасведчаныя ў мастацтве людзі ўбачылі ў іх «ідэалагічныя скрыўленні і безнадзейную безыздэйнасць». У артыкуле-водпаведзі «Песня служыць народу» і «Запісы ў ЦК КПБ» з уласцівай Шырма-публіцысту палымянасцю ён адстаяў сваю арыентацыю на народную песню як аснову працы хору.

У 1952 годзе Дзяржаўны хор пераязджае ў Мінск, а ў 1955 бліскуча выступае на Дэкадзе беларускага мастацтва ў Маскве, пасля якой яго кіраўніку было прысвоена званне – «Народны артыст СССР». А калектыв прызнаны адным з лепшых прафесійных хораў краіны, і ў 1957 годзе яму надаецца званне Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР. Пасля Дэкады кіраўнік стварае з калектывам высокамастацкія праграмы, дзе лепшыя песні беларускай выдатна гучалі побач з «Вечарам» С. Танеева, «Татарскім палонам» М. Рымскага-Корсакава, «Паэтычнай араторыяй» Г. Свірыдава, «Па слядах Руставелі» А. Тактакішвілі. За стварэнне іх у 1962 годзе Шырма была прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР.

Да 1970 года Рыгор Раманавіч кіраваў калектывам, які называлі капэлай Шырмы. Майстрам унутранай тэхнікі лічылі яго за сціплую дырыжорскую манеру, калі «не толькі рукі, але і ўся істота дырыжора гаварыла, звала, маліла, і гэтыя зовы і просьбы і былі той галоўнай тэхнікай, якая вырашала лёс артыстычнага прспеху. Такім майстрам быў А. Свешнікаў, да такога роду майстроў належаў Шырма» (В. Балашоў).

Як і раней, многа клапаціўся Рыгор Раманавіч аб стварэнні і выданні высокамастацкіх апрацовак беларускіх народных песень. Добры іх знаўца, ён ведаў, якому кампазітару можна даверыць тую або іншую песню.

каб не абламаць яе жывых парасткаў. Апрацоўкі, якія прайшлі мастацкую апрацаўку ў капэле, ён надрукаваў у зборніках «Выбраныя песні з рэпертуару Дзяржаўнага хору БССР» [1958] і «Спявае Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР» (1966). Завяршылася ўся гэтая велізарная праца выдывеннем у 1972 і 1974 гадах двух фундаментальных тамоў «Беларускія народныя песні ў апрацоўках для хору», куды ўвайшло 217 разнастайных работ, да стварэння якіх Шырма прыцягнула 44 кампазітары Беларусі, Рэсіі, Украіны, Польшчы, Літвы, Эстоніі, Латвіі. Лепшымі сярод іх Шырма называў апрацоўкі А. Грачанінава, А. Багатырова і А. Пашчанкі. Выхад двухтомніка адкрыў магчымасці для шырокага культурнага ўзаемаабмену з другімі народамі СССР. Заканамерным было прысуджэнне Шырме за яго стварэнне Дзяржаўнай прэміі БССР.

Новыя творчыя магчымасці (ўзятае ў народа вярнуць яму) адкрыліся ў савецкі час перад Р. Р. Шырмай – збіральнікам песеннага фальклору. Тысячы яго запісаў становяцца каштоўнейшымі зборнікамі. Шырма выдатна занатаваў багацейшую ў славянскім свеце, пра што сведчыў міру яшчэ Адам Міцкевіч, песеннасць беларусаў, збярог яе ад забыцця і перадаў у мастацкую практыку.

Першым яго песенным зборнікам сталі «Беларускія народныя песні, загадкі і прыказкі» 1947 года. Але і гэты зборнік і наступны – «Беларускія песні» 1955 года з-за адсутнасці паліграфічнай базы былі выдадзены без нот. Толькі пасля востра крытычнага выступлення Шырмы на III з'ездзе пісьменнікаў БССР у 1954 годзе і серыі артыкулаў аб няправільных адносінах да выданняў фальклору становішча змянілася. Новай з'явай сталі выдадзеныя ў 1958 годзе ў Маскве з мелодыямі «Дзвесце беларускіх народных песень» Р. Шырмы, дзе аўтар прадставіў усесаюзнай навуковай і творчай грамадскасці паэтычнае і меладычнае багацце роднай песні.

Па справядлівай ацэнцы Н. Гілевіча, лепшым выданнем беларускіх народных песень з нотамі за ўсю гісторыю беларускай фалькларыстыкі стаў чатырохтомнік Шырмы «Беларускія народныя песні», асобныя тамы якога адпаведна выходзілі ў 1959, 1960, 1962 і 1976 гадах. Гэта вынік амаль 70-гадовай збіральніцкай і творчай дзейнасці Шырмы.

З 1966 года і да канца жыцця Шырма кіраваў кампазітарскай арганізацыяй Беларусі. Яго вельмі непакоіла, што людзі ў наш час менш спяваюць. Ён лічыў правільнай думку, што народ, які перастаў спяваць, перастае і жыць паўнакроўным жыццём. Предметам яго асаблівай увагі былі спевы ў школе, еб чым сведчыць і выдэдзены ў 1957 годзе «Школьны спеўнік» і шматлікія

выступленні і артыкулы пад дэвізам: «Заспявае школа – заспявае народ». Самадзейнае мастацтва рэспублікі ён скіроўваў не на падробку пад вядомыя ўзоры, а на свае рэгіянальныя, мясцовыя традыцыі.

Творчае крэда Шырмы ў поўны голас прагучала ў кнізе 1976 года «Песня – душа народа»: «Есць у музыцы бяспрэчная ісціна, якую нельга перадаць словамі, але яе выразна і моцна адчувае душа. Яе можна незвець музычнай праўдай. Гэта праўда жывё і дзейная ў народнай песні. Лада-танальная і паэтычная сістэма яе, на якую робяць наскокі авангардысты ўсякіх масцей, – аснова гэтай праўды... Вышэй і прыгажэй за народную песню нічога не можа быць! Няма кампазітара больш геніяльнага за народ!»

Шчырым клопамат Шырмы сагрэта цэлае пакаленне дзеячаў беларускага мастацтва. Ён лічыў, што яго рады трэба папаўняць такімі людзьмі, якія з малаком маці ўвабралі любоў да свайго краю, народа, яго мастацтва, мовы. Многія і многія пеаты, кампазітары, фалькларысты, музыканты атрымалі пуцёўку ў жыццё дзякуючы яго бацькоўскаму благаслаўленню.

Многа зрабіў Рыгор Раманавіч, каб беларуская паэзія загучала ў музыцы. «Часта бывае неабходнае падказець кампазітару, напамніць добры тэкст, на які можа быць напісаны цікавы твор, – гаварыў ён. – Вось я і вырашыў, як кажуць, узяць ініцыятыву ў свае рукі». Па шматлікіх успамінах, у партфелі яго заўсёды былі з сабою лепшыя творы беларускіх пааеў, якія ён часта раздаваў і рассылаў кампазітарам.

Плэнна працаваў Шырма як нязменны старшыня Беларускага таварыства па культурных сувязях з суайчыннікамі за мяжой, для якіх яго імя, як і запісаная ім славутая «Зорка Венера», было сімвалам радзімы. Ён асабліва клапаціўся, каб беларусы на чужыне бераглі сваю культурную спадчыну, перадавалі яе дзецям. Зе ўмацаванне культурных сувязей паміж славянскімі народамі ўрад Балгарыі ўзнагародзіў Шырму ордэнам Кірылы і Мефодзія, а ў ПНР яму надалі ганаровае званне «Заслужаны дзеяч польскай культуры».

Савецкі ўрад высока ацаніў шматгранную дзейнасць Р. Р. Шырмы. Ён удастоены звання Героя Сацыялістычнай Працы, узнагароджаны ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі, Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны». Яго імя носяць Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР і Пружанская музычная школа. У сярэдняй школе № 150 Мінска з харавой спецыялізацыяй створана прысвечаная яму экспазіцыя, а ў Пружанах адкрыты музей Р. Р. Шырмы. Знешняя і ўнутраная абаяльнасць гэтага прыгожага чалавека натхніла многіх пезаеў, кампазітараў, скульптараў, мастакоў на стварэнне твораў аб ім.

ЕГО ЖИЗНЬ СТАЛА ПЕСНЕЙ

*Зрелище жизни великого человека
всегда есть чудесное зрелище: оно
возвышает душу, мирит с жизнью,
побуждает к действию.*

В. Белинский

Вслушиваюсь в многочисленные записи на магнитофонных лентах, на которых счастливая судьба предопределила записать такой характерный, сохранивший особенности говора родных пружанских мест, голос Григория Романовича Ширмы. Говорил он не спеша, но выразительно, вдумчиво, всегда интересно и образно. Возмущаясь неквалифицированным руководством культурой, шутил: «Когда римскому императору не хватило члена сената, так он ввел туда лошадь». При этом он часто вспоминал ленинские слова, что легче забрать землю и фабрики у помещиков и капиталистов, чем избавиться от гнуса, мошкары, комарильи, которые липнут к культуре.

Уже от внешнего, в чем-то близкого к шевченковскому, облика Ширмы с его гордо приподнятой головой, красивыми, черными в молодости и посеребренными с годами усами и бородкой веяло народной жизненной мудростью, подлинной интеллигентностью. Мягкие черты лица, пронизательный взгляд добрых серых глаз из-под нависших бровей... Он был направлен на вас то с доброй усмешкой, то с глубоким размышлением, а бывало, и с хитринкой или иронией, но всегда с искренней заинтересованностью. Какой-то особенный, пламенный блеск появлялся в его глазах, когда он начинал говорить с полемическим жаром о главном предмете своей жизни – белорусской народной песне. Много, часто агрессивных, вульгарных, насмешливых выдержал на своем сложном жизненном пути этот настоящий демократ из народных низов, но ни разу не изменил цели своей жизни: «Нашу простую селяночку, белорусскую народную песню, вывести в люди и сделать дамой высокой культурной жизни». Этот полный великой сыновней любви жизненный подвиг во имя искусства своего народа он исполнил до конца.

Страстное увлечение родной песней началось в раннем детстве. В большой патриархальной семье Ширмы в деревне Шакуны на Пружанщине, где он родился в январе 1892 года, певцами были все, начиная с бондаря деда Василия по прозвищу Майстрович. Хорошо пели жена дяди Анна Ивановна Ширма, ее дочь Алеся. Лучшие колыбельные песни мальчик услышал от матери Теодоры Демьяновны. Талантливым исполнителем был отец Роман Васильевич, который дважды призывался в царскую армию и много знал казацких, рекрутских и солдатских песен.

Но первой песенницей была сестра отца

Захвея Васильевна Хворост. Кроме таких прекрасных народных песен, как осенняя «Ой, не вылятай, сіва зязюлька», Ширма записал от нее родинный и свадебный обряды. Последний он называл «народной оперой, где жизненный драматизм переключается с веселым юмором, песня с диалогами, а музыка и танцы дополняют и укрощают это чудесное народное представление, которое всегда имеет счастливый конец». О богатстве поэтической души тетки Захвеи он писал в 1941 году в статье «Выдающаяся песенница из народа».

Григорий Романович часто вспоминал, как его глубоко затронули слова Александра Фадеева. Безнадёжно больной писатель, большой любитель хорового пения, в 1955 году прослушал по радио концерт Государственной капеллы БССР из Колонного зала Дома Союзов и написал руководителю коллектива Г. Ширме: «А вы сами знаете, как это воздействует на душу, когда в необычайно мастерском проникновенном исполнении услышишь то (или родственное), что пела тебе мать в детстве».

Первым, кто помог Ширме почувствовать красоту хорового пения, был домашний учитель в Шакунах, бывший семинарист Салук. Любовь к песне усилилась во время учебы в Пружанском городском училище. Талантливый деревенский мальчик уже через год стал лучшим учеником, играл на струнных инструментах и участвовал в оркестре и хоре училища.

Очень поразило юношу то, что в хоре не пели белорусских песен. Еще большее возмущение вызывали шовинистические насмешки на родные песни, когда их называли перевернутыми русскими или украинскими или вообще отрицали их художественную ценность.

Влечение Г. Ширмы к народной поэзии заметил учитель литературы Манцевич. Он и посоветовал ему записывать песни. Сначала это были записи от Анны Дудейко, у которой юноша жил на квартире, от своих многочисленных родственников, записи из окрестностей Беловежи, а позднее отовсюду, где приходилось бывать.

Во время учебы на двухгодичных Свентяньских учительских курсах в 1911–1912 годах Ширма проходит сольфеджио, учится играть на скрипке, организует учительский хор. Одновременно он пробует записывать мелодии. Более плодотворно эта работа продолжилась в Седлецком учительском институте. Не забывал он о родной песне и тогда, когда вместе с институтом в начале первой мировой войны ока-

зался в Ярославле. На фотоснимке того времени мы видим Ширму членом этнографической комиссии Русского географического общества. Деньги от концертов передавались детям беженцев-белорусов. Правда, его глубоко оскорбило то, что он не мог найти ни одной обработки белорусской народной песни. Может быть, с тех пор он и поклялся заполнить этот пробел в национальной культуре и, как увидим, сделал это.

Сразу же после революции по направлению Белорусского национального комиссариата Г. Р. Ширма едет организовывать школу в селе Новогольском Новохоперского уезда Воронежской губернии. Тут многогранно раскрылся талант Ширмы-педагога. «Светом своей юности» назвал его бывший новогольский ученик, теперь известный русский писатель, автор повести «Белый Бим Черное Ухо» Гавриил Троепольский. Однажды он сказал: «Навряд ли стал бы я писателем, если бы не встретил в жизни Григория Романовича». Когда на втором году существования школы Ширму призвали в Красную Армию, то коллектив учеников написал письмо Н. К. Крупской, и вскоре школьники снова были вместе со своим любимым учителем.

Самыми тяжелыми в жизни Ширмы были 1922 – 1925 годы, когда он вернулся на родину в Западную Белоруссию. «Никаких белорусов нет, – говорили там польские шовинисты, – это выдумка минских большевиков». Когда Ширма отказался записаться поляком, ему запретили заниматься преподавательской работой. И в таких условиях он призывает на помощь «самое сильное оружие – родную песню». Он организует в Пружанах хор, записывает народные песни и привлекает к этой работе способных людей, устраивает концерты, переносит на западнобелорусскую почву «Белорусские вечерки». Чтобы полиция не могла их запретить, они проводились под видом «Вечеров славянской песни», а в программу включались и польские народные песни. Вскоре выступления хора и имя его руководителя становятся известными в Западной Белоруссии.

Поворотным для Ширмы стал концерт в Пружанах, на котором присутствовал вождь стотысячной Громады – революционно-демократической организации в Западной Белоруссии – Бронислав Тарашкевич. Познакомившись с фольклорными записями собирателя, сам известный филолог, Б. Тарашкевич увидел в Ширме человека, способного возглавить культурно-просветительскую работу, которая в условиях Западной Белоруссии приобрела характер острой социальной борьбы.

В 1925 году Ширма переезжает в Вильно, работает в секретариате Громады, воспитателем в интернате для мальчиков Виленской белорусской гимназии, преподает тут пение и организует хор. Участник этого хора, будущий сподвижник и наиболее последовательный ученик Ширмы, орга-

низатор Государственного академического народного хора БССР, который носит теперь его имя, Г. И. Цитович напишет: «1926 год... Моя первая виленская осень. Бесцельно блуждаю по квадрату сжатого монастырскими стенами двора (Базилианского монастыря – В. Л.). И вдруг из полуоткрытого окна полилась белорусская народная песня, за ней другая, третья. Чем-то родным, близким повеяло на меня. «Сосна!» Так эту ж песню и у нас поют... Но тут красивее! «Перапёлачку» я уже слушаю в зале, спрятавшись в дальнем уголке, – потому что перед хором строгий регент... Закончилась эта генеральная репетиция, и куда делась серьезность руководителя. Он стоит теперь с добродушной усмешкой в окружении молодежи, а ту девушку, что запевала «Зязюльку», по-отцовски даже по головке погладил. От выходящих я «узнал, что этот регент – Ширма, белорусский песняр. Сказали это, да еще на меня насмешливо: мол, кто ты такой, что Ширмы не знаешь!»

Вскоре хор гимназии устраивает интересные «Вечера славянской песни» в Вильно. Значительно обогатилась белорусская часть программы, когда в коллектив пришел талантливый ученик Н. Римского-Корсакова и А. Глазунова композитор и аккомпаниатор, уроженец Могилевщины Константин Галковский. «Вечера...» стали почвой интернационального объединения национальных меньшинств и прогрессивной польской интеллигенции, средством борьбы с политикой колонизации западнобелорусских земель. Ими, многочисленными публицистическими выступлениями в печати патриот показывал пример уважительного отношения к другим народам.

Чтобы сберечь Ширму для культурно-просветительской легальной работы (по Рижскому договору Польша обязалась сохранить культурную автономию национальных меньшинств), Б. Тарашкевич рекомендовал ему не вступать официально ни в Громаду, ни в КПЗБ. С 1927 года Ширма возглавлял и был наиболее прогрессивным руководителем запрещенной в 1936 году народно-демократической организации 'Товарищество белорусской школы – главной опоры КПЗБ в массах. За это время секретарь Главного правления ТБШ Г. Ширма объехал западную часть Белоруссии. Он везде организовывал кружки ТБШ и хоры, школы с белорусским языком обучения, помогал ставить спектакли.

Где бы ни бывал Ширма, он не забывал записывать народные песни, для чего неутомимо разыскивал талантливых певцов. Часть песен он перекладывал на близкий человеческому голосу инструмент – скрипку, которой хорошо владел.

Ширма не останавливался только на записи народных песен, а искал композиторов, которые бы обработали их. Не имея возможности обратиться к музыкантам Советской Белоруссии, он нашел видных мастеров – русского композитора А. Гре-

чанинова в Париже и украинских А. Кошица и М. Гайворонского в Нью-Йорке. Полученные от них и К. Галковского обработки сразу же проверялись в хорах гимназии во второй половине 20-х и Белорусского союза студентов в 30-е годы. Последний хор, когда с ним начал выступать известный солист-интерпретатор родных песен Михаил Забейда-Сумицкий, стал выдающимся явлением в художественной жизни Западной Белоруссии. Выдержавшие проверку практикой лучшие обработки народных песен составили сборники «Белорусские народные песни» (1929) и «Наша песня» (1938).

В западнобелорусский период Г. Ширма участвовал в десятках съездов ТБШ, постоянно боролся за создание родной школы для белорусских детей, прочел сотни лекций о белорусской культуре, выступил с многочисленными концертами. Он был издателем популярного в Западной Белоруссии поэта Михася Василька, пропагандировал творчество своих учеников гимназии Алеся Сологуба и Валентина Тав-

Пружанская музыкальная школа імя Р. Р. Шырмы.

Пружанская музыкальная школа имени Г. Р. Ширмы.

лая, сберег наследие талантливого поэта-самоучки Сергея Кривца. Григорий Романович первым разглядел могучий талант участника национально-освободительного движения Максима Танка, отложил издательство своих фольклорных записей и на пожертвованные деньги издал первый «побитый многоточиями» и сразу же конфискованный сборник поэта «На этапах».

Огромная популярность Г. Р. Ширмы еще в середине 20-х годов беспокоила польскую санацию. Сначала она добилась увольнения его из гимназии «за создание комсомольских ячеек», трижды организовывала судебные процессы в первой половине 30-х годов, пыталась соблазнить «теплым местом» за согласие выйти из руководства ТБШ. Однажды виленский воевода даже предложил Ширме продать фольклорные записи, чтобы перевести их и из-

дать как польские, на что собиратель гневно ответил: «Чтобы перевести народные песни, нужен гений Адама Мицкевича, а так как у вас его нет, то это будет то же самое, что облить эту белую скатерть чернилами!» В ответ на обвинение в «коммунизации ТБШ» Ширма смело заявил на процессе 1933 года: «За вашими пышными судебскими тогами я вижу свои полесские свитки, для просвещения которых мы работаем, и с этого пути нас не собьет никто и никогда». От бессилия полиция пошла даже на провокацию: выпустила фальшивку, что Ширма является агентом дефензивы. Но прогрессивная общественность, КПЗБ не поддались на нее. Начались судебные акции, преследования, которые длились до прихода Красной Армии.

Новые творческие горизонты открыло перед известным мастером хорового пения освобождение Западной Белоруссии. Уже 1 ноября 1939 года он получил мандат на создание профессионального коллектива. Ширма собирает вокруг себя талантливых певцов, в том числе и многих бывших участников виленских хоров, и начинает целенаправленную работу с ними в Белостоке. В конце 1940 года Белорусский ансамбль песни и танца под руководством Ширмы с большим успехом выступает в Минске, а в мае 1941 года – на Декаде белорусского искусства в Москве. Слушатели познакомились с белорусскими народными песнями «А ў полі вярба», «Ці ня быстрая рэчка», «Ой, у садочку цвіла лілея», «Там, за садамі», «Ой, выйшла маці» и др.

«Очарование белорусской народной песни доносит до слушателей ансамбль песни и танца под руководством Г. Р. Ширмы, который на днях приехал в Москву, – писала «Правда» 6 июня 1941 года. – Организация ансамбля явилась началом огромной работы по собиранию белорусского фольклора... Теперь ансамбль выехал в гастрольную поездку по городам Советского Союза. Его ждет немалый путь – от Урала и Калинина до Ташкента». Война застала коллектив в Орле. В тяжелое для нашего народа время артисты выступили с тысячами концертов, Ширме запомнились слова политрука перед одним концертом на передовой: «Стрелять нас не учите – сами умеем. А вы дайте нам душу народную, спойте белорусские, русские, украинские песни». С необычайным подъемом звучали эти песни рядом с горячими руинами Минска на берегу Свислочи в день партизанского парада, посвященного освобождению города.

После войны переименованный в Государственный хор БССР коллектив плодотворно работает в Гродно. Тут в 1951 году руководителю пришлось в очередной раз защищать свою художественную позицию. С вульгарно-социологических суждений в статьях «О репертуаре Белорусского государственного хора» («Советская Белоруссия», 19 августа 1951 г.) и «Концерты Государственного хора» («Літаратура і мас-

тацтва», 2 апреля 1952 г.) архаикой назывались такие прекрасные примеры песенной классики, как «А ў полі вярба, нахілёная», «Камары гудуць», «Ой, загуду, загуду». Малоосведомленные в искусстве люди увидели в них «идеологические искривления и безнадежную безыдейность». В статье-отповеди «Песня служит народу» и «Записке в ЦК КПБ» с присущей Ширме-публицисту пламенностью он отстоял свою ориентацию на народную песню как основу работы хора.

В 1952 году Государственный хор переезжает в Минск, а в 1955 блестяще выступает на Декаде белорусского искусства в Москве, после чего его руководителю было присвоено звание – «Народный артист СССР». А коллектив признан одним из лучших профессиональных хоров страны и в 1957 году ему присваивается звание Государственной академической хоровой капеллы БССР. После Декады руководитель создает с коллективом высокохудожественные программы, где лучшие песни белорусов прекрасно звучали рядом с «Вечером» С. Танеева, «Татарским полоном» Н. Римского-Корсакова, «Патетической ораторией» Г. Свиридова, «По следам Руставели» О. Тактакишвили. За создание их в 1962 году Ширме была присуждена Государственная премия БССР.

До 1970 года Григорий Романович руководил коллективом, который называли капеллой Ширмы. Мастером внутренней техники считали его за скромную дирижерскую манеру, когда «не только руки, но и все существо дирижера говорило, взывало, молило, и эти зовы и просьбы и были той главной техникой, которая определяла судьбу артистического успеха. Таким мастером был А. Свешников, к такому роду мастеров принадлежал Ширма» (В. Балашов).

Как и раньше, много заботился Григорий Романович о создании и издании высокохудожественных обработок белорусских народных песен. Хороший их знаток, он понимал, какому композитору можно доверить ту или иную песню, чтоб не обломать ее живых ростков. Обработки, которые прошли художественную апробацию в капелле, он напечатал в сборниках «Избранные песни из репертуара Государственного хора БССР» (1958) и «Поет Государственная академическая хоровая капелла БССР» (1966). Завершился этот огромный труд изданием в 1972 и 1974 годах двух фундаментальных томов «Белорусские народные песни в обработках для хора», куда вошло 217 разнообразных произведений, к созданию которых Ширма привлек 44 композитора Белоруссии, России, Украины, Польши, Литвы, Эстонии, Латвии. Лучшими среди них Ширма называл обработки А. Гречанинова, А. Богатырева и А. Пащенко. Выход двухтомника открыл возможности для широкого культурного взаимодействия с другими народами СССР. Закономерным было присуждение Шир-

ме за создание его Государственной премии БССР.

Новые творческие возможности (взятое у народа вернуть ему) открылись в советское время перед Г. Р. Ширмой – собирателем песенного фольклора. Тысячи его записей становятся ценнейшими сборниками. Ширма блестяще зафиксировал богатейшую в славянском мире, о чем свидетельствовал миру еще Адам Мицкевич, песенность белорусов, сохранил ее от забвения и передал в художественную практику.

Первым его песенным сборником стали «Белорусские народные песни, загадки и пословицы» 1947 года. Но и этот сборник и следующий – «Белорусские песни» 1955 года из-за отсутствия полиграфической базы были изданы без нот. Только после остро критического выступления Ширмы на III съезде писателей БССР в 1954 году и серии статей о неправильном отношении к фольклорным изданиям положение изменилось. Новым явлением стали изданные в 1958 году в Москве с мелодиями «Двести белорусских народных песен» Г. Ширмы, где автор представил всесоюзной научной и творческой общественности поэтическое и мелодическое богатство родной песни.

По справедливой оценке Н. Гилевича, лучшим изданием белорусских народных песен с нотами за всю историю белорусской фольклористики стал четырехтомник Ширмы «Белорусские народные песни», отдельные тома которого соответственно выходили в 1959, 1960, 1962 и 1976 годах. Это результат почти семидесятилетней собирательской и творческой деятельности Ширмы.

С 1966 года и до конца жизни Ширма руководил композиторской организацией Белоруссии. Его очень беспокоило, что люди в наше время меньше поют. Он считал правильной мысль, что народ, который перестал петь, перестает и жить полноценной жизнью. Предметом его особого внимания было, пение в школе, о чем свидетельствуют изданный в 1957 году «Школьный песенник» и многочисленные выступления и статьи под девизом: «Запоет школа – запоет народ». Самодеятельное искусство республики он ориентировал не на подделку под известные образцы, а на свои региональные, местные традиции.

Творческое кредо Ширмы в полный голос прозвучало в книге 1976 года «Песня – душа народа»: «Есть в музыке бесспорная истина, которую нельзя передать словами, но ее выразительно и сильно чувствует душа. Ее можно назвать музыкальной

правдой. Эта правда живет и действенна в народной песне: Ладотональная и поэтическая система ее, на которую делают наскоки авангардисты разных мастей, – основа этой правды... Выше и прекраснее народной песни ничего не может быть! Нет композитора более гениального, чем народ!»

Искренними заботами Ширмы согрето целое поколение деятелей белорусского искусства. Он считал, что его ряды нужно пополнять такими людьми, которые с молоком матери впитали любовь к своей земле, народу, его искусству, языку. Многие и многие поэты, композиторы, фольклористы, музыканты получили путевку в жизнь благодаря его отцовскому благословению.

Много сделал Григорий Романович, чтобы белорусская Поэзия зазвучала в музыке. «Часто бывает необходимым подсказать композитору, напомнить хороший текст, на который может быть написано интересное произведение, – говорил он. – Вот я и решил, как говорят, взять инициативу в свои руки». По многочисленным воспоминаниям, в портфеле его всегда были с собой лучшие произведения белорусских поэтов, которые он часто раздавал и рассылал композиторам.

Плодотворно работал Ширма как неизменный председатель Белорусского общества по культурным связям с соотечественниками за границей, для которых его имя, как и записанная им знаменитая «Зорка Венера», было символом родины. Он особенно заботился, чтобы белорусы на чужбине берегли свое культурное наследие, передавали его детям. За укрепление культурных связей между славянскими народами правительство Болгарии наградило Ширму орденом Кирилла и Мефодия, а в ПНР ему присвоили почетное звание «Заслуженный деятель польской культуры».

Советское правительство высоко оценило многогранную деятельность Г. Р. Ширмы. Он удостоен звания Героя Социалистического Труда, награжден орденами Ленина, Октябрьской Революции, Трудового Красного Знамени, «Знак Почета». Его имя носит Государственная академическая хоровая капелла БССР и Пружанская музыкальная школа. В средней школе № 150 Минска с хоровой специализацией создана посвященная ему экспозиция, а в Пружанах открыт музей Г. Р. Ширмы. Внешнее и внутреннее обаяние этого прекрасного человека вдохновило многих поэтов, композиторов, скульпторов, художников на создание произведений о нем.

Бацькоўская хата ў роднай вёсцы Шакуны.
Отчий дом в родной деревне Шакуны.

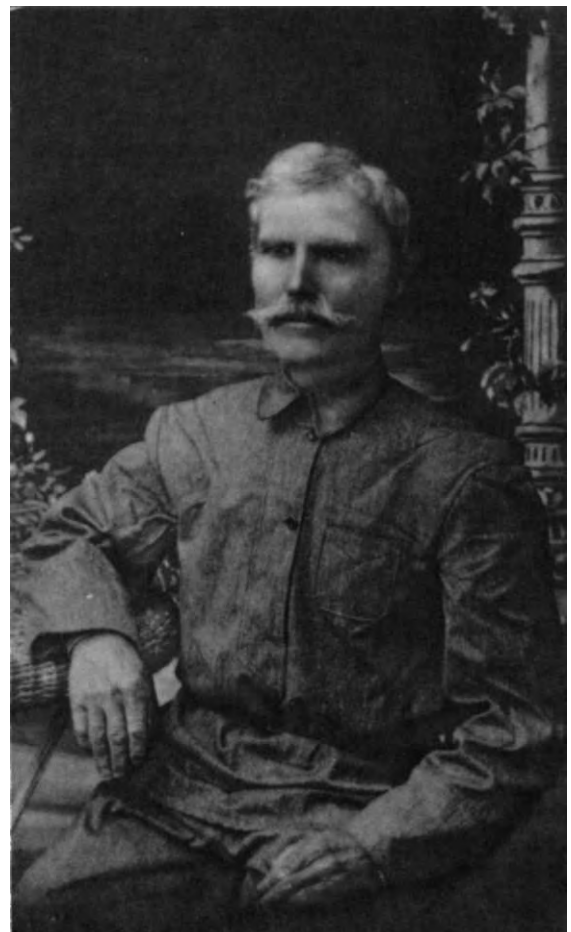

На гэтым месцы стаяла хата, у якой нарадзіўся Р. Р. Шырма (згарэла ў час першай сусветнай вайны).
На этом месте стоял дом, в котором родился Г. Р. Ширма (сгорел во время первой мировой войны).

Р. Р. Шырма (першы справа) сярод вучняў Пружанскага гарадскога вучылішча. 1906 г.
Г. Р. Ширма (первый справа) среди учащихся Пружанского городского училища. 1906 г.

Бацька Шырмы, Раман Васільевіч, ад якога сын запісаў многа песень.
Отец Ширмы, Роман Васильевич, от которого сын записал много песен.

Аттестат.

Бредовитая село Ширма Григорий Доманов, сын крестьянина дер Шауши, Мирноловской волости Пружанского уезда, православного исповедания, родившийся 8-го января 1842 г., обучался с 1905 по 1910 г. окончил полный курс учения в Пружанском театральном классе городского училища.

При отличном поведении награжден орденом

- по Закону Божию отличные /5/
• Эрекануи Цер-ман орденом отличные /5/
• Дриакотико отличные /5/
• Билдрот отличные /5/
• Тослейри отличные /5/
• Вейсейвевдико отличные /5/
• Физика отличные /5/
• Историю отличные /5/
• Географию отличные /5/
• Грамоту и Рисование отличные /5/

и сдвиг того обрала пани, гимнастик и предметам действительным: Копилку и Французскому языку, а почитая он Ширма Григорий, на основании ст. 29. Высочайше утвержденного 21 мая 1872 г. Положения о грамотных училищах, при производстве в первый классный чин, если он на основании существующих законоположений имеет право поступить на государственную службу, освобождает его Высочайше утвержденным 21 мая 1872 г. Положением ст. 64 пункта 2 устава о воинской повинности пользоваться льготой, представляемой лицам, окончившим курс в учебных заведениях 2 разряда

Гор. Пружаны, Продвижен. цб. 20-го июня 1910 года.

Начальник училища Ч. Игнатий Фр
А. Ковчун

Законучитель Свещенник К. Филиппович

М. П.

Тринадцатая {
К. Стрельцов
А. Бук
Н. Рент
М. Симякова
И. Воскобойникова

Секретарь Совета В. Дьякович

В подлинном верно: свидетелем

копий катан в подлинном

Заведующий Аттестатом директор

училища В. Курьянов

1911 года июля 13 дня

Выдатная народная спявачка цётка Р. Р. Ширмы Захвея Хворае, ад якой ён запісаў 150 народных песень з мелодыямі. Замечательная народная певица тетья Г. Р. Ширмы Захвея Хворост, от которой он записал 150 народных песен с мелодиями.

Копіі атэстатаў аб заканчэнні Пружанскага гарадскога вучылішча.

Копии аттестатов об окончании Пружанского городского училища.

Р. Шырма (першы справа) – удзельнік ар-
кестра Пружанскага гарадскога вучылішча.

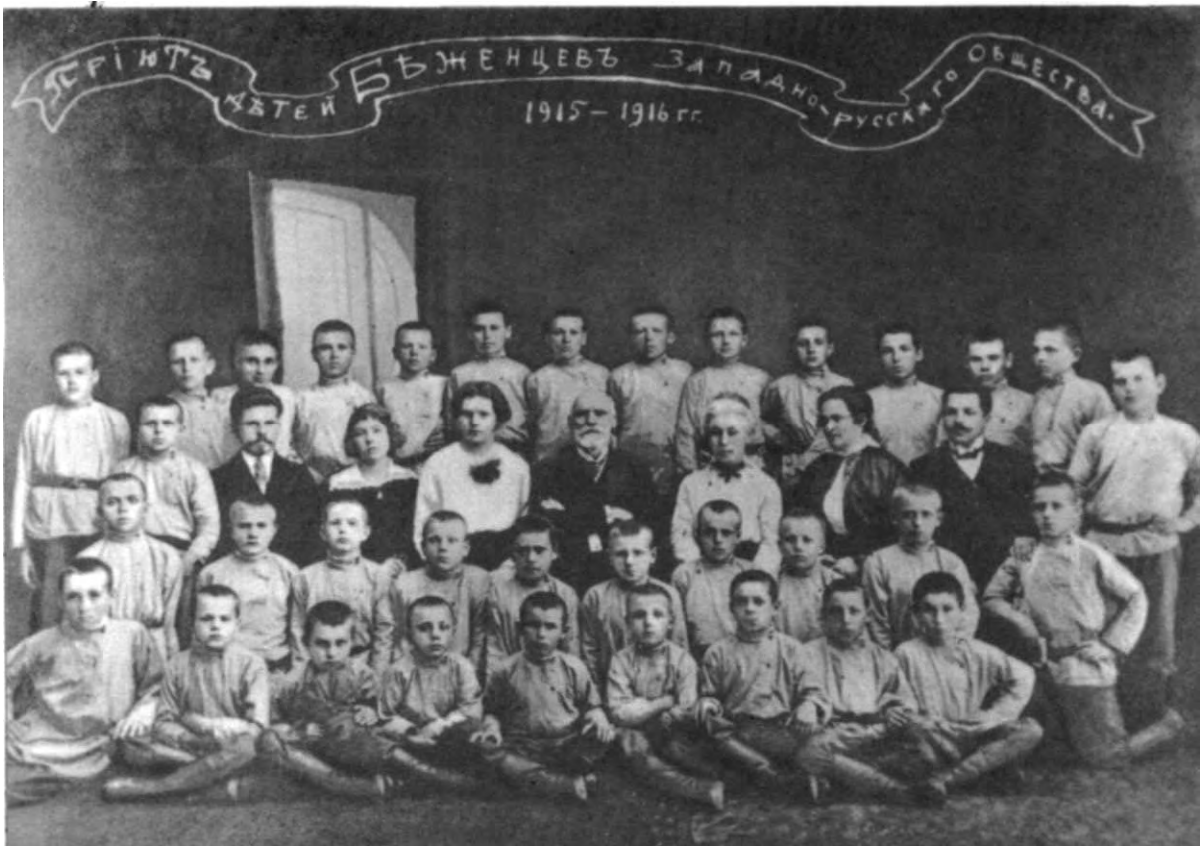
Г. Ширма (первый справа) – участник ор-
кестра Пружанского городского училища.

Браты Шырмы (злева направа): Павел, Рыгор, Іван і Мікалай.

Братья Ширмы (слева направо): Павел, Григорий, Иван и Николай.

Шырма з выхаванцамі прытулку для дзяцей бежанцаў-беларусаў у Яраслаўлі (сярод настаўнікаў першы злева). 1915–1916 гг.

Шырма с воспитанниками приюта для детей беженцев-белорусов в Ярославле (среди учителей первый слева). 1915–1916 гг.

М. П.
 Высшаяшая учебная часть
 Директоръ
 Седлецкаго учительскаго институту
 1915 г. дн. 14 числа
 № 534
 г. Ярославль

М. П.

Удостоверение
 Предъявитель сего, учительъ Самановъ Мирла, с 1914 году побывавши въ 1-й классъ Седлецкаго учительскаго институту и получивъ выданныя ему имъ при этомъ истребованы, проведя время въ адресъ программы 4-го класснаго учительскаго семинарїи; проработавъ въ институту два года, онъ, г. Мирла, перевелъ нынѣ изъ II и III-го классовъ институту
 Директоръ В. Покровскій
 Издана с орудіемъ забраною
 dnia 20 października 1916г. в Ярославле.
 Високое Праславнае Тавор. Праславнае
 Готіе: К. Родичевскіе

Копія пасведчання аб вучобе ў Седлецкім настаўніцкім інстытуце.
 Копія удостоверения об учебе в Седлецком учительском институте.

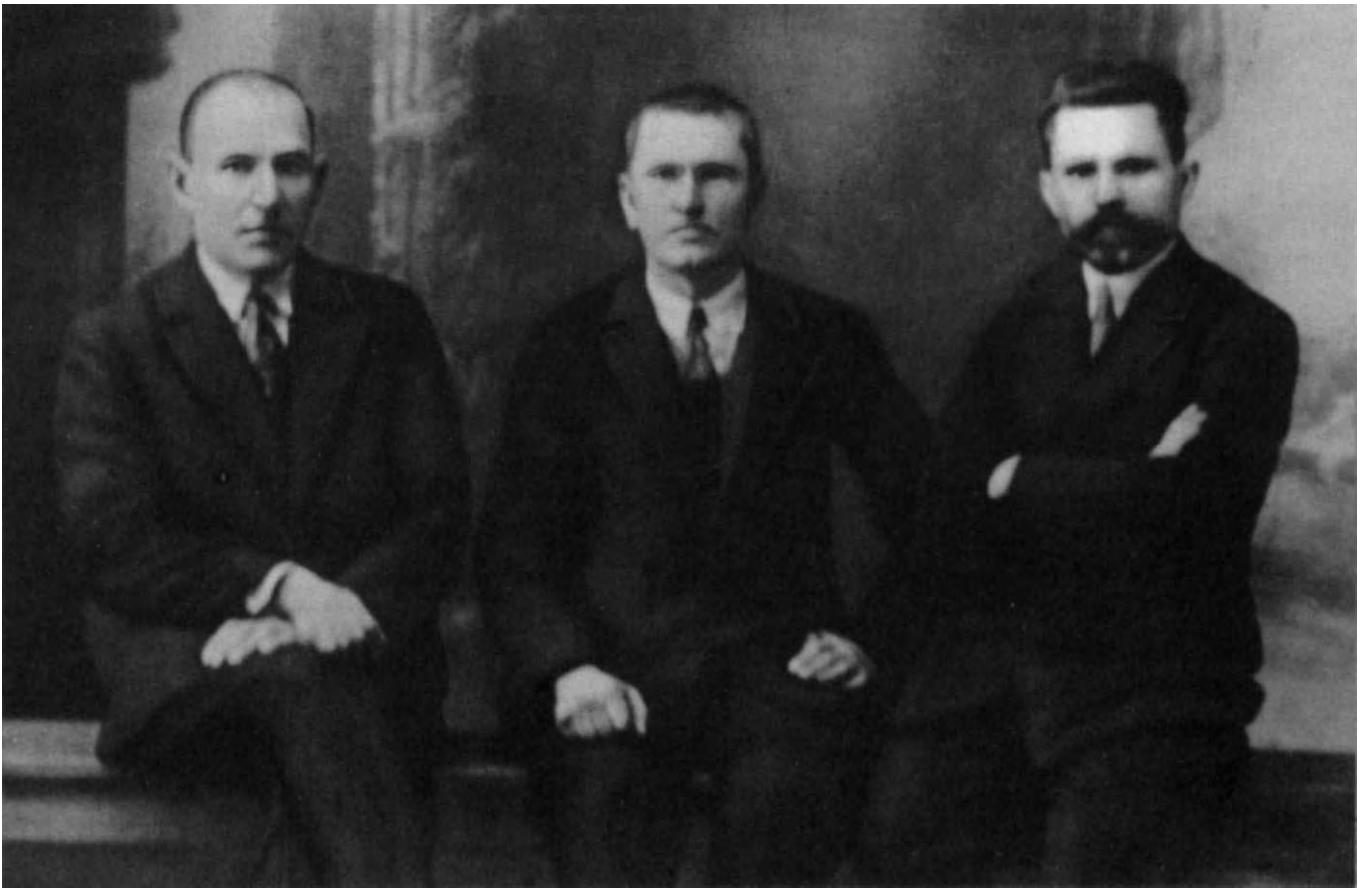
Настаўнікі і педагогі арганізаванай Шыр-май школы 11 ступені ў сяле Навагольскім Варонежскай губерні. У верхнім радзе трэці справа будучы рускі пісьменнік Г. Траяпольскі.

Учителя и педагоги организованной Шир-мой школы II ступени в селе Новогольском Воронежской губернии. В верхнем ряду третий справа будущий русский писатель Г. Троепольский.

Пачатак працы настаўнікам у сяле Навагольскім Варонежскай губерні. Па правую руку ад Шырмы сядзіць выкладчыца матэматыкі К. І. Раеўская – жонка і нязменная салістка ўсіх ягоных хораў.

Начало работы учителем в селе Новогольском Воронежской губернии. По правую руку от Ширмы сидит учительница математики К. И. Раевская – жена и неизменная солистка всех его хоров.

Кіраўнікі Таварыства беларускай школы
(злева направа): Міхась Пяткевіч, Фелікс
Стацкевіч, Рыгор Шырма.

Руководители Товарищества белорусской
школы (слева направо): Михаил Петкевич,
Феликс Стацкевич, Григорий Ширма.

Кіраўнікі створанай у 1925 г. рэвалюцыйна-
дэмакратычнай арганізацыі Грамады. У цэнт-
ры – Б. Тарашкевіч.

Руководители созданной в 1925 г. револю-
ционно-демократической организации Гро-
мады. В центре – Б. Тарашкевич.

Першы, арганізавны ў 1923 г. Шырмам, Первы, арганізаваны в 1923 г. Ширмой, Пружанскі народны хор. Пружанский народный хор.

Галоўная ўправа ТБШ (злева направа) у першым радзе: Міхась Пяткевіч, Фелікс Стацкевіч, Сяргей Паўловіч, Мітрафан Кепель; у другім радзе: Рыгор Шырма, Піліп Кізе-віч, Мікалай Марцінчык. Галоўнае правленне ТБШ (злева направа) в первом ряду: Михаил Петкевич, Феликс Стацкевич, Сергей Павлович, Митрофан Кепель; во втором ряду: Григорий Ширма, Филипп Кизевич, Николай Мартинчик.

Шырма сярод удзельнікаў з'езда ТБШ у Беластоку. 1927 г.

Ширма среди участников съезда ТБШ в Белостоке. 1927 г.

Шырма (у цэнтры) і члены віленскага гуртка ТБШ у майстэрні мастака Я. Драздовіча (першы злева), які перадаў Шырма свае фальклорныя запісы.
Ширма (в центре) и члены виленского кружка ТБШ в мастерской художника И. Дроздовича (первый слева), который передал Ширме свои фольклорные записи.

Рускі кампазітар А. Грачанінаў, які ў 30-я гады апрацоўваў запісы беларускіх народных песень Шырмы.

Русский композитор А. Гречанинов, который в 30-е годы обрабатывал записи белорусских народных песен Ширмы.

Вучань М. Рымскага-Корсакава і А. Глазнова кампазітар-беларус К. Галкоўскі.
Ученик М. Римского-Корсакова и А. Глазнова композитор-белорус К. Галковский.

У мяне ёсць 10 беларускіх народных хораў у апрацоўцы Грачанінава...

Грачанінаў асабліва ўмела і беражліва адносіўся да ладавай структуры народнага мелосу. Я вельмі люблю яго апрацоўкі календарных песень. Звярніце ўвагу, як, напрыклад, зроблена «Перапёлка», мелодыю якой можна пачуць у полі толькі падчас жніва.

З п'яна Шырмы Л. Кудраўцавай ад 3.11.1964.

У меня есть 10 белорусских народных хоров в обработке Гречанинова...

Гречанинов особенно умело и бережливо относился к ладовой структуре народного мелоса. Я очень люблю его обработки календарных песен. Обратите внимание, как, например, сделана «Перепёлка», мелодию которой можно услышать в поле только во время жатвы.

Из письма Ширмы к Л. Кудрявцевой от 3.11.1964.

Віленскі хор Шырмы пры Беларускам студэнцкім саюзе, які існаваў з 1931 да 1939 года.

Виленский хор Ширмы при Белорусском студенческом союзе, который существовал с 1931 до 1939 года.

Кампазітар Аляксандр Кошыц у 1937–1938 гадах зрабіў выдатныя апрацоўкі беларускіх народных песень, запісаных Шырмам. Композитор Александр Кошиц в 1937–1938 годах сделал прекрасные обработки белорусских народных песен, записанных Ширмой.

Найвялікшую колькасць высокамастацкіх апрацовак беларускіх народных песень зрабіў для Шырмы кампазітар Міхась Гайваронскі. Наибольшее количество высокохудожественных обработок белорусских народных песен сделал для Ширмы композитор Михаил Гайворонский.

Р. Шырма і М. Танк у Вільні. 1937 г.
Г. Ширма и М. Танк в Вильно. 1937 г

*Часам прыслухаюся нясмела.
Мне здаецца,зноў я чую спеў
Родных рэк, палёў, вятроў і дрэў —
Адгалоскі Шырмавай капэлы.*

*Каб яе паслухаць, залірала
Усё жывое ад зямлі да зор,
Наран бушаваць пераставала,
Бог сцімаў сваіх анёлаў хор.*

*Вось ізноў я спеў капэлы чую.
Знаць, няпраўда, што тварэц яе
Адышоў. І сёння ён жыве,
Калі песня шчырая хвалюе.*

...Цяпер нам цяжка ўявіць усё кола той працы, якую вёў Рыгор Раманавіч і людзі, падобныя яму, у Заходняй Беларусі. Цяпер мы прывыклі, што ўсімі гэтымі справамі займаюцца адпаведныя міністэрствы, розныя ўстановы, арганізацыі, якія аказваюць усебаковую дапамогу. Тады ж нічога гэтага не было. Наадварот, той санацыйны апарат быў настроены, каб душыць усімі сіламі, законам і беззаконамі ўсе прагрэсіўныя пачынанні і думкі, нацыянальную свядомасць прыгнечаных народаў. І ў такіх умовах грамадска-палітычная і культурная праца, якую вёў Рыгор Раманавіч, была сапраўдным подзвігам.

...Для сваіх сяброў-равеснікаў Рыгор Раманавіч быў надзейным таварышам, на плячо якога ў любую цяжкую хвіліну можна было смела абaperціся. А для нас, маладзейшых, ён быў клапатлівым і мудрым настаўнікам, які многім дапамог стаць на ногі, узняцца на крылах для налёту ў светлую будучыню.

Максім Танк

...Теперь нам тяжело представить весь круг той работы, которую вел Григорий Романович и люди, подобные ему, в Западной Белоруссии. Теперь мы привыкли, что всеми этими делами занимаются соответствующие министерства, разные учреждения, организации, которые оказывают всестороннюю помощь. Тогда же ничего этого не было. Наоборот, тот санационный аппарат был настроен, чтобы душить всеми силами, законами и беззакониями все прогрессивные начинания и мысли, национальное сознание угнетенных народов. И в таких условиях общественно-политическая и культурная работа, которую вел Григорий Романович, была действительным подвигом.

...Для своих друзей-равесников Григорий Романович был надежным товарищем, на плечо которого в любую тяжелую минуту можно было смело опереться. А для нас, младших, он был заботливым и мудрым наставником, который многим помог стать на ноги, подняться на крыльях для полета в светлое будущее.

Максим Танк

Арганізатары «Вечара беларускай паэзіі і песні» ў Віленскім універсітэце (злева направа): П. Сергіевіч, Я. Хвораец, Р. Шырма, Р. Бярозка, М. Танк, В. Труцька.

Организаторы «Вечера беларускай паэзіі і песні» в Виленском университете (слева направо): П. Сергиевич, Я. Хворост, Г. Ширма, Г. Березка, М. Танк, В. Трутко.

Злева направа: Макам Танк, Васіль Труцька і Рыгор Шырма.

Слева направо: Максим Танк, Василий Трутко и Григорий Ширма.

*Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла...
Помні шукалі я спаткаўся з табою,
Зорка Венера ўзышла.*

*З гэтай пары я пачаў углядацца
У неба начное і зорку шукаў.
Ціхім каханнем к табе разгарацца
З гэтай пары я пачаў.*

*Але расстацца нам час насту пае,
Пэўна ўжо доля такая ў нас...
Моцна кахаў я цябе, дарагая,
Але расстацца нам час.*

*Буду ў далёкхм краю я нудзгца,
У сэрцы любоў затаіўшы сваю,
Кожную ночку на зорку дзівіцца
Буду ў далёкхм краю.*

У 1935 годзе Р. Р. Шырма запісаў на Навагрудчыне гэту народную песню на словы М. Багдановіча, якая стала паэтычным сімвалам Беларусі. Усяго ён запісаў звыш трох тысяч беларускіх народных песень, з якіх больш за паўтары тысячы надрукаваў з мелодыямі ў 13 выдадзеных ім фольклорных зборніках.

В 1935 году Г. Р. Ширма записал на Новогрудчине эту народную песню на слова М. Богдановича, которая стала поэтическим символом Белоруссии. Всего он записал свыше трех тысяч белорусских народных песен, из которых более полутора тысяч напечатал с мелодиями в 13 изданных им фольклорных сборниках.

Нязменны ўдзельнік шырмаўскіх вечароў у Вільні спявак Міхась Суміцкі.
Неизменный участник ширмовских вечеров в Вильно певец Михаил Сумицкий.

Папулярны ў Заходняй Беларусі паэт Міхась Васілёк.
Популярный в Западной Белоруссии поэт Михась Василек.

Заходнебеларускі паэт Сяргей Крывец.
Западнобелорусский поэт Сергей Кривец.

Беларускі ансамбль песні і танца. Беласток, 1939 г.

Белорусский ансамбль песни и танца. Белосток, 1939 г.

Афіша першых выступленняў Беларускага ансамбля песні і танца.

Афиша первых выступлений Белорусского ансамбля песни и танца.

Р. Р. Шырма і салістка К. І. Шырма ў час гастроляў у Рызе. 1952 г.
Г. Р. Ширма и солистка К. И. Ширма во время гастролей в Риге. 1952 г.

Мастацкі кіраўнік Дзяржаўнай акадэмічнай харавой капэлы БССР Р. Р. Шырма. 1957 г.
Художественный руководитель Государственной хоровой академической капеллы БССР Г. Р. Ширма. 1957 г.

Концерт для воінаў. Пачатак 50-х гадоў.
Концерт для воінов. Начало 50-х годов.

Кампазітар В. Залатароў апрацаваў для хору многія шырмаўскія запісы.
Композитор В. Золотарев обработал для хора многіе ширмовскіе запісы.

А. В. Свешнікаў сярод удзельнікаў капэлы.
1955 г.

А. В. Свешников среди участников капел-
лы. 1955 г.

Кампазітар А. В. Багатыроў апрацаваў для
капэлы дзесяткі беларускіх народных пе-
сень.
Композитор А. В. Богатырев обработал
для капеллы дзесяткі беларускіх народ-
ных песен.

Концерт 1950 года. За раялем Ю. Сем ян я-
ка.
Концерт 1950 года. За роялем Ю. Семеня-
ко.

Шырма і вядомы харавы дырыжор А. Юр-
лоў.
Ширма и известный хоровой дирижер
А. Юрлов.

Дырыжыруе Р. Р. Шырма. Дирижуе Г. Р. Шырма.

Аўтар араторыі «Па слядах Русавелі» Атар Тактакішвілі вітае яе выканаўцаў.

Аўтар араторыі «Па слядах Русавелі» Атар Тактакішвілі прывітае яе ісполніцель.

Адкрыццё дзён культуры Беларусі ў РСФСР.
1966 г.

Открытие дней культуры Белоруссии в
РСФСР. 1966 г.

Шырма і вядучы саліст капэлы М. Шуман-
скі.
Ширма и ведущий солист капеллы М. Шу-
манский.

Канцэрт у заводскім цэxu ў Свядлоўску.
1966 г.

Концерт в заводском цехе в Свердловске.
1966 г.

Сярод вядучых дзеячаў мастацтваў Беларусі. 1955 г.

Среди ведущих деятелей искусств Белоруссии. 1955 г.

У Саюзе пісьменнікаў БССР. У цэнтры – Міхась Васілёк. 1955 г.
В Союзе писателей БССР. В центре – Михась Василек. 1955 г.

Ваша высокое мастацтва признана ўсім нашым народам. Мне здаецца, што Вы сваёй творчасцю і ўсёй дзейнасцю займаеце адно з пачэсных месцаў у гісторыі савецкага харавога мастацтва.

А. Хачатуран

Ваше высокое искусство признано всем нашим народом. Мне кажется, что Вы своим творчеством и всей деятельностью занимаете одно из почетных мест в истории советского хорового искусства.

А. Хачатурян

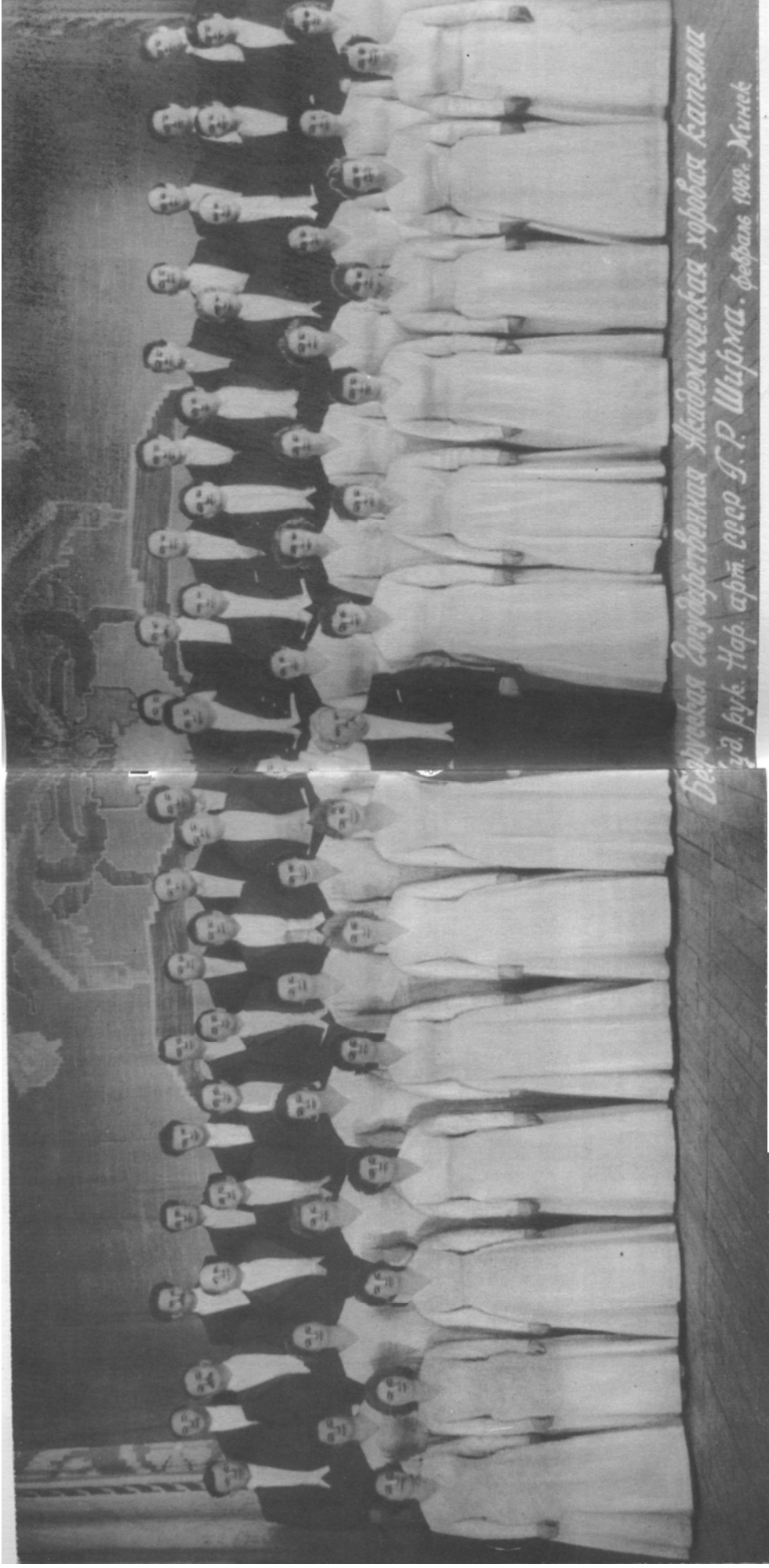
Упею Сйаецкі Саюз, у тым ліку і ЭСТОНСКИ нароа, ганарыцца выдатным дзеячам нашага харавога мастацтва — Рыгорам Раманавічам Шырмам.

Г. Эрнэсакс

Весь Советский Союз, в том числе и эстонский народ, гордится выдающимся деятелем нашего хорового искусства — Григорием Романовичем Ширмой.

Г. Эрнэсакс

За стварэнне канцэртных праграм
Р. Р. Шырме ў 1962 г. была прысуджана
Дзяржаўная прэмія БССР.

За стварэнне канцэртных праграм
Г. Р. Шырме в 1962 г. была прысуджана
Государственная премия БССР.

Вось ён... адкрыты і сціплы чалавек і разам з тым усёй сваёй
постачцю абаяльна арыстакратычны, у серабры сваёй сівізны з
яўляецца на чорна-белым фоне капэлы. Пасля прыбою
апладысментаў — яшчэ нейкае імгненне нейкай напружанасці, але
цяпер, здаецца, і зусім не выносіць найцішыні. А ён, з годнасцю
пакланіўшыся, паварочваецца да спевакоў і шэпча ім штосьці
неабходнае і таямнічае. Магічны ўзмах прыўзнятых рук чарадзея, і
пачынаецца нейкае дзіва дзіўнае з саміх глыбінь народнай мудрасці і
прыгажосці.

Янка Брыль

Вот он... открытый и скромный человек и вместе с тем всей своей внешностью
обязательно аристократический, в серебре своей седины появляется на черно-
белом фоне капеллы. После прибоа аплодисментов — еще какое-то мгновение
какой-то напряженности, но теперь, кажется, и совсем невыносимой тишины.
А он, с достоинством поклонившись, поворачивается к певцам и шепчет им что-
то необходимое и таинственное. Магический взмах поднятых рук волшебника, и
начинается какое-то диво дивное из самых глубин народной мудрости и
красоты.

Янка Брыль

Ветэраны капэлы. Ветераны капеллы.

Шырма і кампазітар В. Мурадэлі ў Белдзяржкансерваторыі.
1970 г.

Ширма и композитор В. Мурадели в Белгосконсерватории. 1970 г.

Аўтар апрацовак беларускіх народных песень кампазітар Яўген Цікоцкі.

Автор обработок белорусских народных песен композитор Евгений Тикоцкий.

Капэла, якой ён кіраваў на працягу столькіх гадоў, была не проста харавым калектывам. Яе па чысціні ладу можна было параўнаць з крыніцаю — настолькі чыстае, лёгкое гучанне даваў ёй непаўторны талент Шырмы-хармойстра. Я з радасцю супрацоўнічаў з гэтым выдатным калектывам. Выкананне ім маёй араторыі «Па слядах Руставелі» прынесла мне сапраўдную родасць, за якую я не перастаю ў душы дзякаваць калектыву і яго мастацкаму кіраўніку Р. Р. Шырме. Нізка схіляю голову перад памяцю слаўнага сына беларускага народа, які з гонарам пранёс твая яго рысы, за якія ўсе так любяць мілую Беларусь.

Атар Тактакішвілі

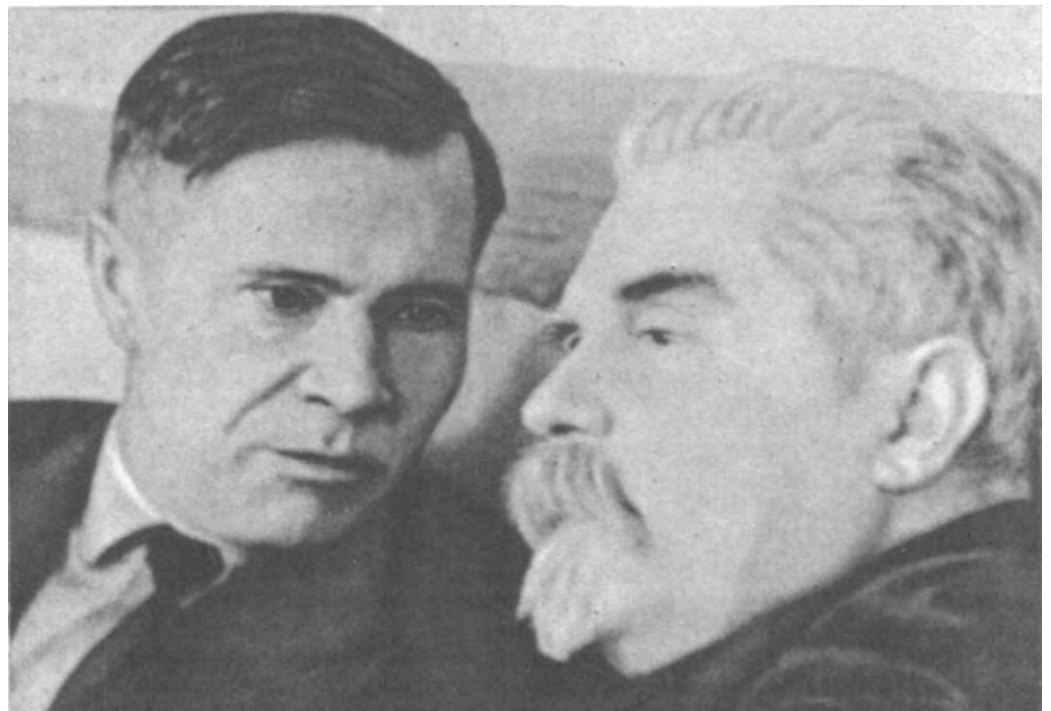
Капелла, которой он руководил на протяжении стольких лет, была не просто хорovým коллективом. Ее по чистоте лада можно было сравнить с родником — настолько чистое, легкое звучание давал ей неповторимый талант Ширмы-хормейстера. Я с радостью сотрудничал с этим выдающимся коллективом. Исполнение им моей оратории «По следам Руставели» принесло мне настоящую радость, за которую я не перестаю в душе благодарить коллектив и его художественного руководителя Г. Р. Ширму. Низко склоняю голову перед памятью славного сына белорусского народа, который с честью пронес его черты, за которые все так любят милую Белоруссию.

Отар Тактакишвили

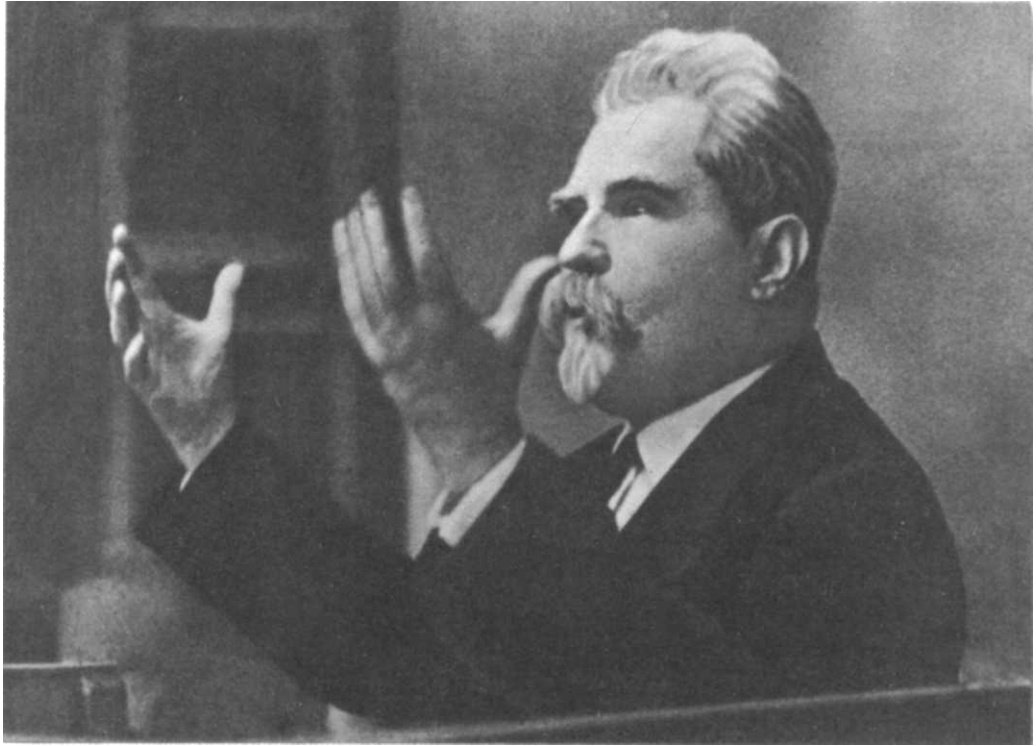

Р. Р. Шырма і Г. І. Цітовіч сярод удзельнікаў фальклорнага калектыву вёскі Вялікае Падлессе на Брэстчыне.

Г. Р. Ширма и Г. И. Цитович среди участников фольклорного коллектива деревни Большое Подлесье на Брестчине.

Р. Р. Шырма і Г. І. Цітовіч.
Г. Р. Ширма и Г. И. Цитович.

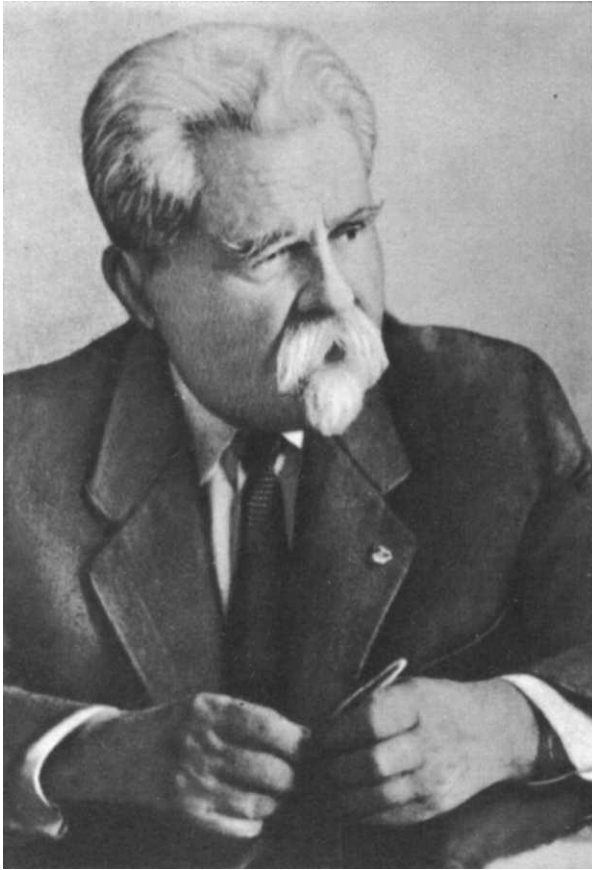
Старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР Р. Р. Шырма.   Председатель правления Союза композиторов БССР Г. Р. Ширма.

Ен валодаў незвычайнай здольнасцю аб'ядноўваць вакол сябе таленавітую моладзь, запальваць у ёй веру ў свае сілы і здольнасці, абуджаць у ёй неадольную цягу да творчасці. Ен благаславіў у вялікую паэзію Максіма Танка, разглядзеўшы ў першых вершах наладага падпольшчыка магутны паэтычны талент і прадказаўшы яму зайздросную будучыню. Ды і большасць з нас, кампазітараў і музыкантаў, выйшлі з-за «Шырмы», адчулі на сваім творчым лесе яго сяброўскую і бацькоўскую ўвагу.

Г. Цітовіч

Он обладал необыкновенной способностью объединять вокруг себя талантлиую молодежь, зажигать у нее веру в свои силы и способности, пробуждать у нее непреодолимую тягу к творчеству. Он благословил в большую поэзию Максима Танка, увидев в первых стихах молодого подпольщика могучий поэтический талант и предсказав ему завидное будущее. Да и большинство из нас, композиторов и музыкантов, вышли из-за «Ширмы», почувствовали на своей творческой судьбе его дружеское и отцовское внимание.

Г. Цитович

Шырма і спявак М. Забэйда-Суміцкі ў Праге.

Ширма и певец М. Забейда-Сумицкий в Праге.

Выступление ў Смольным на пленуме Саюза кампазітараў СССР, прысвечаным 50-годдзю Савецкай улады.

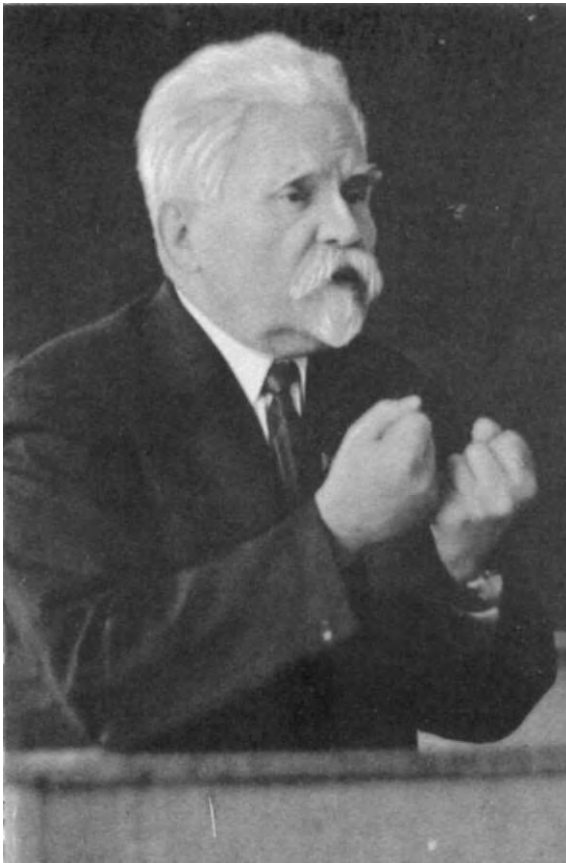
Выступление в Смольном на пленуме Союза композиторов СССР, посвященном 50-летию Советской власти.

З дыржорамі капэлы У. Раговічам і Д. Ру- С дыржерамі капеллы В. Рогови
лінскім. Д. Рулінскім.

З вучоным-фалькларыстам А. Фядосікам.
С ученым-фольклористом А. Федосиком.

Р. Шырма і кампазітар А. Пахмутова.
Г. Ширма и композитор А. Пахмутова.

На трыбуне.
На трыбуне.

З выпускнікамі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. 1967 г.
С выпускнікамі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. 1967 г.

Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР, якая цяпер носіць імя Р. Р. Шырмы. Государственная академическая хоровая капелла БССР, которая сейчас носит имя Г. Р. Ширмы.

Трэба асабліва адзначыць, што калектыў выступае без музычнага суправаджэння, дабіваючыся пры гэтым на дзіва роўнага гучання і чысціні інтанацый у перадачы самых разнастайных адценняў твора, хор спявае эмацыянальна, сакавіта, яго выкананне вызначаецца адточнасцю дэталей і выразнасцю формы.

В. Мурадэлі

Надо особо отметить, что коллектив выступает без музыкального сопровождения, при этом добивается на удивление ровного звучания и чистоты интонации в передаче самых разнообразных оттенков произведения, хор поет эмоционально, сочно, его исполнение выделяется отточенностью деталей и выразительностью формы.

В. Мурадели

«Прывітальную» ў сувязі з прысваеннем ганаровага звання Героя Сацыялістычнай Працы Р. Р. Шырму выконваюць І. Лучанок, Г. Цітовіч і другія дзеячы беларускага мастацтва. 1977 г.

«Приветственную» в связи с присвоением почетного звания Героя Социалистического Труда Г. Р. Ширме исполняют И. Лученко, Г. Цитович и другие деятели белорусского искусства. 1977 г.

З юбілеем Шырму віншуюць Кандрат Крапіва і ўдзельнікі капэлы.

С юбілеем Шырму поздравляют Кондрат Крапіва и участники капеллы.

Шырма выступав на навуковай канферэнцыі на філфаку Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна. 1973 г.

Ширма выступает на научной конференции на филфаке Белгосуниверситета имени В. И. Ленина. 1973 г.

Адкрыццё дзён беларускага мастацтва на
Украіне.   Открытие дней белорусского искусства на
Украіне.

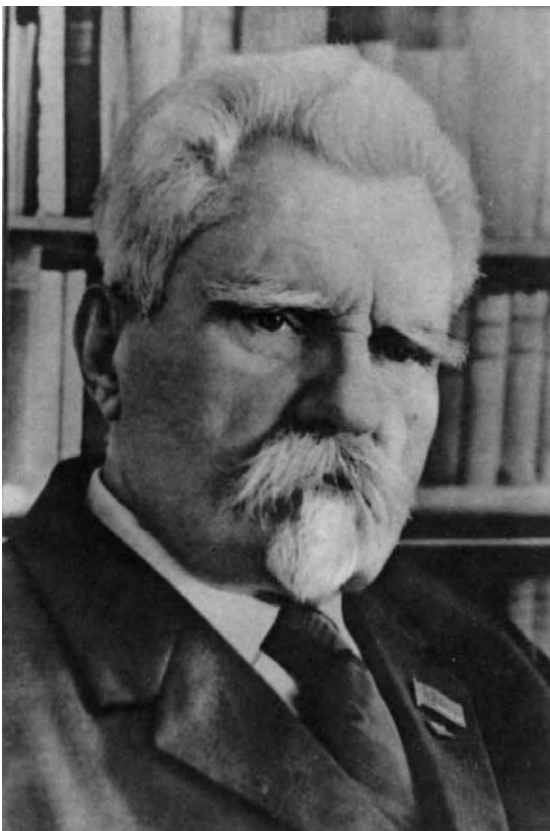

З Іосіфам Жыновічам.
С Іосіфам Жіновічам.

Выезны пленум творчых саюзаў на возеры Нарач, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР.

Выездной пленум творческих союзов на озере Нарочь, посвященный 50-летию образования СССР.

Старшыня Беларускага аддзялення таварыства па культурных сувязях з суайчыннікамі за мяжой Р. Р. Шырма.

Председатель Белорусского отделения общества по культурным связям с соотечественниками за рубежом Г. Р. Ширма.

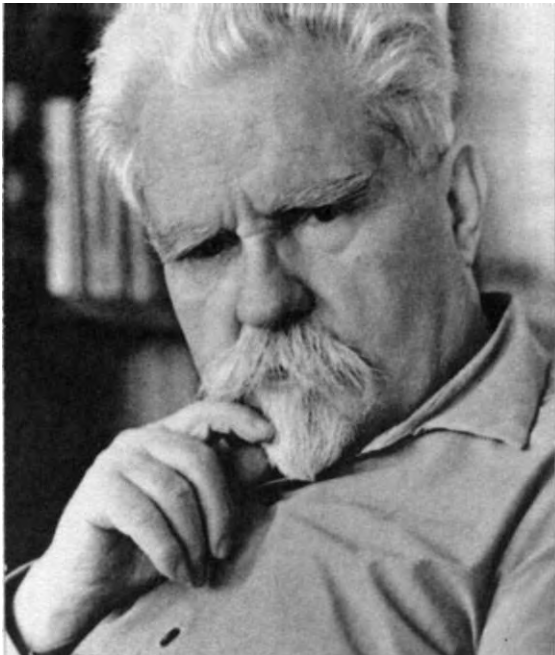
У Сафійскім саборы г. Полацка выступае
Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла
БССР імя Р. Р. Шырмы.
В Софійском соборе г. Полоцка выступает
Государственная академическая хоровая
капелла БССР имени Г. Р. Ширмы.

«Заспявае школа – заспявае народ»,– гаварыў
Р. Р. Шырма.
«Запоет школа – запоет народ»,– гаворил
Г. Р. Ширма.

Галасуе	дэпутат	Вярхоўнага	Савета	БССР
Р. Р. Шырма.	1970 г.	Верховного	Совета	БССР
Голосует	депутат	Верховного	Совета	БССР
Г. Р. Ширма.	1970 г.			

Сярод піянераў.
Среди пионеров.

...А як ён любіў дзяцей! Часта бываў у школах, часта выступаў перад школьнікамі. Помню, як мы прыехалі ў школу № 115, дзе дзеці далі цудоўны канцэрт, а ў канцы праграмы хор праспяваў некалькі народных песень. Рыгор Раманавіч быў у захапленні. Некалькі дзён хадзіў пад гэтым уражаннем і ўсё паўтараў: «О, гэта цуд! Для іх трэба пісаць і беражліва іх выхоўваць».

Г. Вагнер

...А как он любил детей! Часто бывал в школах, часто выступал перед школьниками. Помню, как мы приехали в школу № 115, где дети дали прекрасный концерт, а в конце программы хор исполнил несколько народных песен. Григорий Романович был в восторге. Несколько дней ходил под этим впечатлением и все повторял: «О, это чудо! Для них надо писать и бережно их воспитывать».

Г. Вагнер

Музей Р. Р. Ширмы ў Пружанах.
Музей Г. Р. Ширмы в Пружанах.

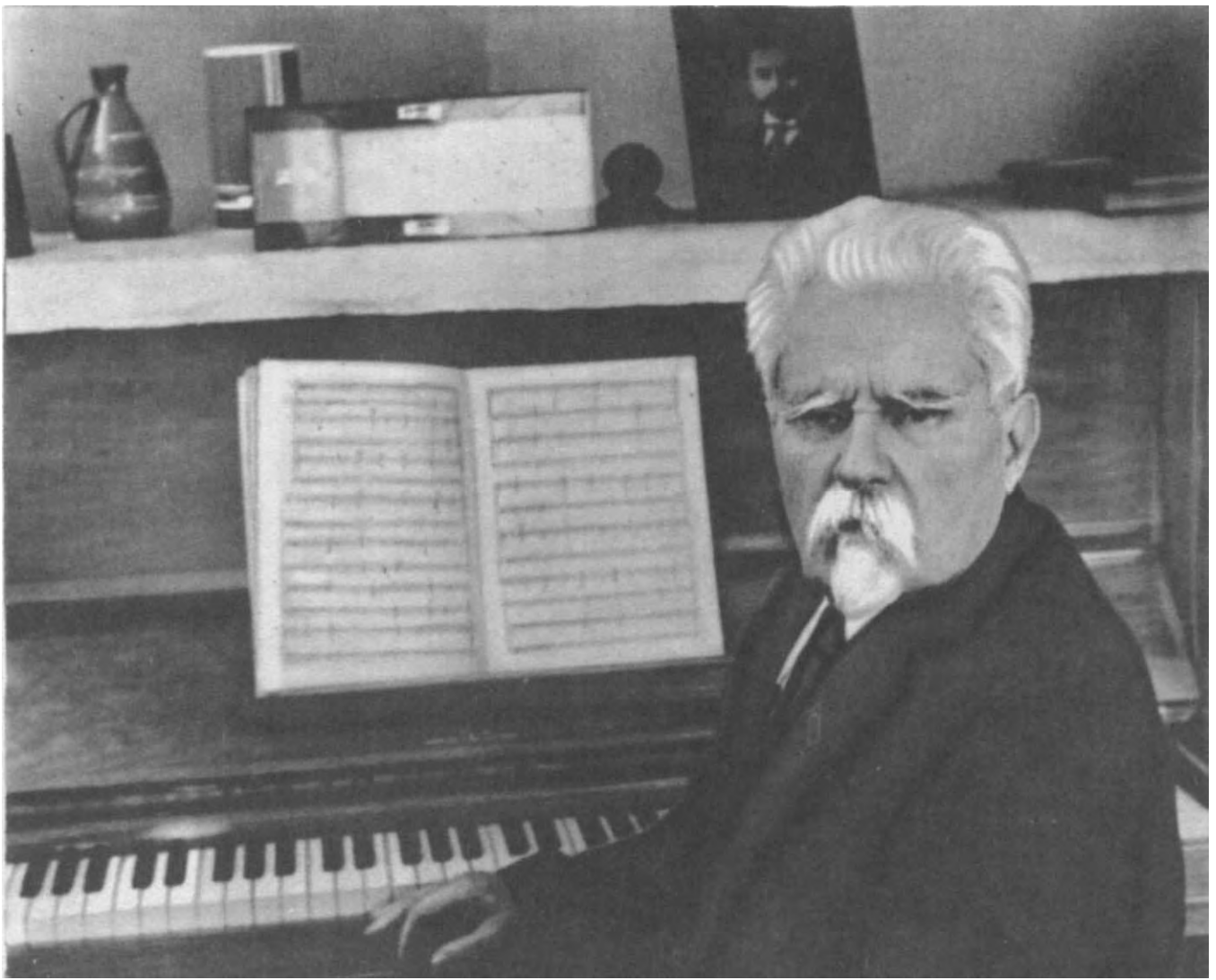

Стваральнік музея Р.Шырмы ў Пружанах - дырэктар музычнай школы Якаў Сямёнавіч Малайчук праводзіць экскурсію для сваіх выхаванцаў.

Создатель музея Г.Ширмы в Пружанах - директор музыкальной школы Яков Семёнович Малайчук проводит экскурсию для своих воспитанников.

У экспазіцыі музея.
В экспазации музея.

Пасля чарговага канцэрта. После очередного концерта.

С жонкай Клаўдзіяй Іванаўнай. С женой Клавдией Ивановной.

За рабочым сталом.
За рабочим столом.

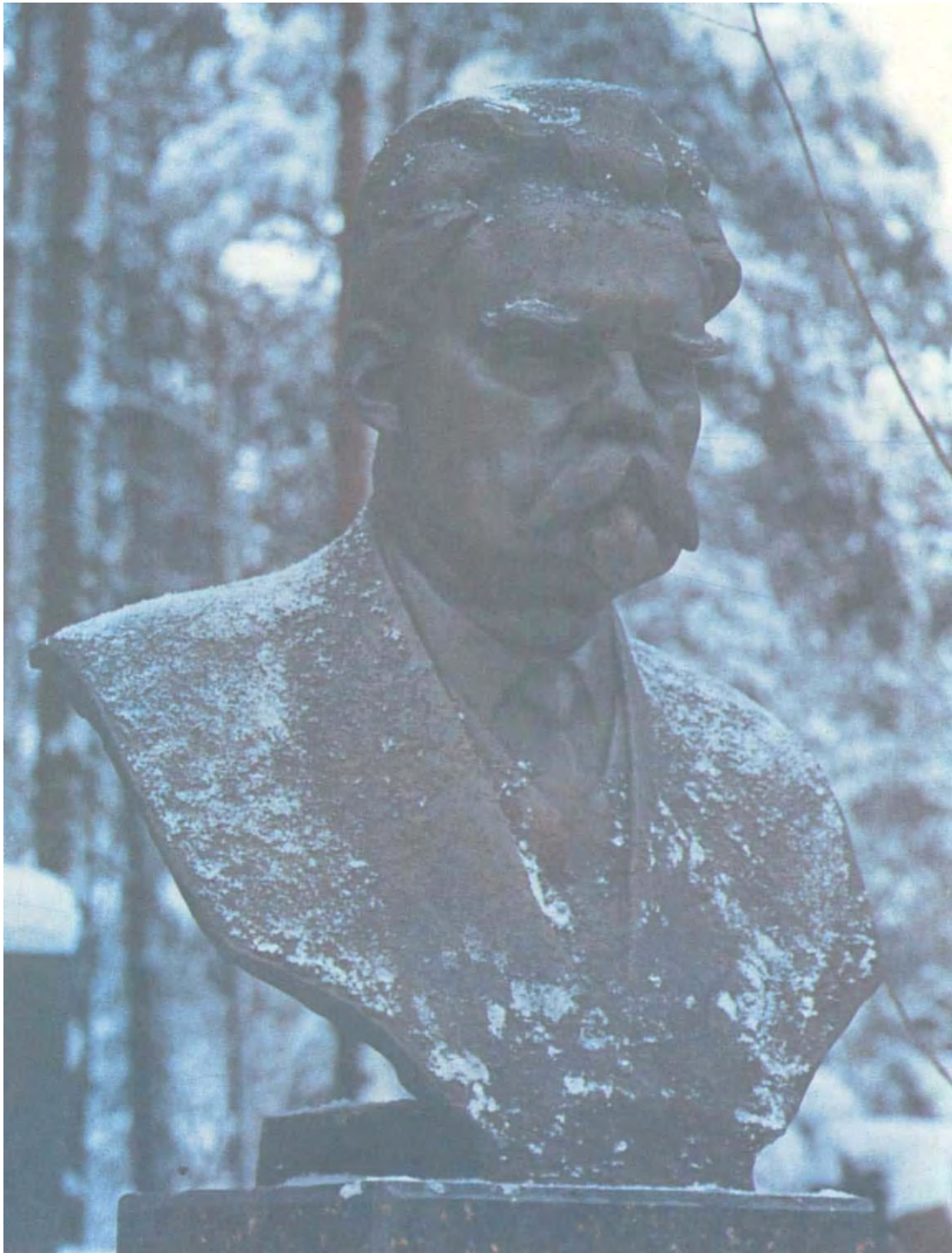
Мемарыяльная дошка на вуліцы Савецкай, 19, у Мінску, дзе жыў Р. Р. Шырма.
Мемориальная доска на улице Советской, 19, в Минске, где жил Г. Р. Ширма.

Вучні музычнай школы імя Р. Шырмы. Ученики музыкальной школы имени Г. Ширмы.

Кніжкі, выдадзеныя Р. Шырмам. Книги, изданные Г. Ширмой.

Пра яго не скажуць: ён быў, праходзіў тут.
Ён з намі!
Про него не скажух: он был, проходил тут.
Он с нами!

РЫГОР ШЫРМА

Автор-составитель Василий Дмитриевич Литвинко
Минск, издательство «Беларусь»
На белорусском и русском языках

Мастак М. А. Федароўскі

Рэцэнзент доктар філалагічных навук,
прафесар А. С. Фядосік

Чорна-белыя фота з архіва В. Дз. Ліцвінкі,
каляровыя фота В. У. Харчанкі, А. Ф. Дзмітрыева,
Р. Патапчук

Загадчык рэдакцыі А. С. Фомчанка.

Рэдактар В. А. Барушка
Мастацкі рэдактар С. С. Мельнікаў.
Карэктары Г. Б. Красоўская, Л. Б. Шынкевіч

Электронае выданне падрыхтавана:

prus@mail.by

ІБ № 3956

Здадзена ў набор 8.08.89. Падпісана да друку
11.04.90. АТ 00064. Фармат 70ХЮ0 1/16. Па-
пера мелаваная. Гарнітура часопісна-рубле-
ная. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 5,2. Ум.
фарб.-адб. 21,45. Ул.-выд. арк. 5,12.
Тыраж 1600 экз. Зак. 236. Цана 60 к.

Ордэна Дружбы народаў выдавецтва «Бе-
ларусь» Дзяржаўнага камітэта БССР па друку.
220600, Мінск, праспект Машэрава, 11.

Фотанабор зроблены на Мінскім ордэна
Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбі-
наце МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск,
Чырвоная, 23.

Мінская фабрыка каляровага друку. 220115,
Мінск, Каржанеўскага, 20.